

Excellence in Agri Info
KHETI DUNIYAN, PATIALA

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਖਬਾਰ (ਨਿਰੋਲ-ਪੇਪਰ)

Rs.10/-

www.khetiduniyan.in

ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ
ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੋ

ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ **500/-** ਰੁਪਏ
ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ **750/-** ਰੁਪਏ

ਭੇਜੋ ਆਪਣੀ ਓ.ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਨੰਬਰ

Editor : Jagpreet Singh • RNI/PUNPUN00806 • Issue Dated 10-05-2025 • Vol.43 No.19 • Ph. : 0175-2214575, 90410-14575 • Page : 16 E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com

ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜ਼ਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ

ਕਿਸਾਨ ਵੀਰੋ ! ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿਓ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਵਧੀਆ ਜੰਮ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਚੰਗੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਵੀਂ ਰੋਣੀ ਕਰੋ। ਬਿਜਾਈ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ 15 ਮਈ ਤੱਕ ਕਰਨੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ। ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚਲਾ ਫਾਸਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਵੀਪ ਪਾਵਰ 13.5 ਐਸ. ਐਲ. (ਗਲੂਓਫੋਸਿਟਿਓ ਐਮੋਲੀਐਮ) ਨੂੰ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 6-8 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਕੱਦ ਲਗਭਗ 40-50 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੋਵੇ, ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਦੀਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਰਹਿਮਕਸੋਨ ਅਤੇ ਸਵੀਪ ਪਾਵਰ ਦੋਵੇਂ ਗੈਰ-ਚੋਣਵੇਂ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫ਼ਸਲ ਲਈ ਮਾਰੂ ਹਨ, ਸੋ ਛਿੜਕਾਅ ਸਮੇਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੁੱਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਤਾਕਿ ਸਪਰੇਅ ਫ਼ਸਲ ਉੱਪਰ ਨਾ ਪਵੇ। ਹਵਾ ਚੱਲਦੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਦੀਨ : ਇਟਸਿਟ, ਤੱਕੜੀ ਘਾਹ, ਮਧਾਣਾ, ਮੱਕੜਾ, ਚੁਲਾਈ, ਤਾਂਦਲਾ, ਭੱਖੜਾ, ਕੰਗੀ ਬੂਟੀ, ਪੀਲੀ ਬੂਟੀ ਆਦਿ ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਦੀਨ ਹਨ। ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 20-60 ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਦੀਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨਦੀਨ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਤੇ

ਤੋਂ 24 ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਛਿੜਕਾਅ ਸਵੇਰੇ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਹੀ ਕਰੋ। ਇਕਸਾਰ ਛਿੜਕਾਅ ਲਈ ਟੱਕ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਕੱਟ ਵਾਲੀ ਨੌਜ਼ਲ ਹੀ ਵਰਤੋਂ।

ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਜਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਜੰਮਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਟੋਪ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਚੰਗੇ ਵੱਤਰ ਤੇ ਨਦੀਨ ਉੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਸੋਡੀਅਮ 6% + ਕੁਇਜ਼ਾਲੋਫਾਏ ਇਥਾਇਲ 4%) ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੱਤਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ 'ਤੇ ਘਾਹ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੌੜੇ ਪੱਤੇ ਵਾਲੇ ਮੌਸਮੀ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 500 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਗਰੈਮਕਸੋਨ 24 ਐਸ. ਐਲ. (ਪੈਰਾਕੁਐਟ) ਜਾਂ 900 ਮਿਲੀਲੀਟਰ

ਝਾੜ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੋਕਥਾਮ : ਨਰਮੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ 2-3 ਗੋਡੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਟਿੱਲਰ (ਸੀਲਰ) ਨਾਲ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਪੈਣ ਉਪਰੰਤ ਨਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਝੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨ-ਮੁਕਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ 1.0 ਲੀਟਰ ਸਟੋਪ 30 ਈ. ਸੀ. (ਪੈਂਡੀਮੇਥਾਲਿਨ) ਨੂੰ 200 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਰਤ ਕੇ ਬਿਜਾਈ

ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਪੁੱਟ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਟੋਪ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਨਦੀਨਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਟੋਪ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਗੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 45 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਗੋਡੀ ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਜਾਂ ਸੀਲਰ ਨਾਲ ਕਰੋ।

ਇਸ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਸਾਤੀ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ, ਗੋਡੀ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਨਰਮੇ ਦੀ ਖੜੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ 500 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹਿਟਵੀਡ ਮੈਕਸ 10 ਐਮ. ਈ. ਸੀ. (ਪਾਇਰੀਥਾਇਉਬੈਕ

KS Group PUNJAB
www.ksagrotech.org
sales@ksagrotech.org

ਕਿਸਾਨ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਖੁਸ਼ਹਾਲ

KSA 756 XH

ਸਟਰਾ-ਰੀਪਰ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਓ

ਕੇ.ਐਸ. ਐਗਰੋਟੈਕ ਪ੍ਰਾ.ਲਿ.
ਹਾਈਕੋਰੋਡ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ, ਪੰਜਾਬ

TOLL FREE NUMBER
1800-120-004455
www.ksagrotech.org

Contact No.
+91 92170-70555
+91 92170-71755

ਕਹਿਣ ਸਿਆਣੇ ਬਰਕਤ ਹੁੰਦੀ,
ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਦੀ,
ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੁ ਦਾ ਖਾਈਏ,
ਉਹਨੂੰ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਲਾਈਦੀ।

ਕਣਕ ਦੇ ਨਾੜ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ

- ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟਦੀ ਹੈ।
- ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਕੀੜੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਪਲੀਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਫੈਲਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਧੂੰਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਿਜਾ ਸ਼ਰਮਾ,
ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਫਾਰਮ ਸਲਾਹਕਾਰ
ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ, ਪਟਿਆਲਾ
(ਫੋਨ 0175-2200646)

ਕੀਮਤੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਲਈ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2024 ਵਿੱਚ ਅੰਦਾਜ਼ਨ 32 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ 'ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਖੇਤੀ ਯੋਗ ਰਕਬੇ ਦਾ 64 ਫੀਸਦੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਔਸਤਨ 35 ਪਾਣੀ ਲੱਠੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਹਰੇਕ ਪਾਣੀ 7.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 84 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਚਾਵਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ 2500-3000 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਖਾਸ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ 25 ਪਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 24 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਵਧਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਰਿਚਾਰਜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹਰ ਸਾਲ ਥੱਲੇ ਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਇੱਕ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ, ਜੋ ਕਿ 3 ਤੋਂ 10 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਸੀ, 1998 ਤੋਂ 2018 ਤੱਕ ਦੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ

30 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਚੱਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਹਰ ਸਾਲ 0.49 ਮੀਟਰ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੈਂਟਰਲ ਗਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਬੋਰਡ ਦੀ 2020 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ 150-200 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹੀ ਰਵਾਇਤ ਕਾਇਮ ਰਹੀ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ 2039 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ 300 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੀ ਥੱਲੇ ਚੱਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਕੇਵਲ 100 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਵਰਤਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ 300 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੈ ਤੇ ਪੀਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਤਜਰਬੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ 1 ਮਈ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ 70 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਸਲਾਨਾ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 20 ਮਈ ਨੂੰ ਲਗਾਏ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਰਾਵਟ 50 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ

10 ਜੂਨ ਤੋਂ ਲਗਾਏ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਰਾਵਟ 10 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 15 ਜੂਨ ਤੋਂ ਲਗਾਏ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਰਾਵਟ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ :

★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ 15 ਜੂਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਰੋ।

★ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ. ਆਰ-126, ਪੀ. ਆਰ-127, ਪੀ. ਆਰ-128, ਪੀ. ਆਰ-130, ਪੀ. ਆਰ-131, ਪੀ. ਆਰ-132 ਆਦਿ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰੋ। ਗੈਰ-ਸਿਫਾਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਸਾ-44 ਅਤੇ ਪੀਲੀ ਪੂਸਾ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾ ਕਰੋ।

★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ 10-15 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

★ ਬਿਨਾਂ ਕੱਟੂ ਕੀਤੇ ਖੇਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵੱਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਡਾਂ 'ਤੇ ਝੋਨਾ ਲਗਾ ਕੇ ਤਕਰੀਬਨ 25 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ ਪੱਧਰ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ 20 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਪਡਲਰ ਜਾਂ ਸੁਆਇਲ ਪਲਵੇਰਾਈਜ਼ਿੰਗ ਰੋਲਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕੱਟੂ ਕੀਤੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ 20-25 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਪਨੀਰੀ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੇ 15 ਦਿਨ ਹੀ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਜੀਰਨ ਤੋਂ 2 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਤਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾ ਪੈਣ।

★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੋਂ 15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

★ ਜੇਕਰ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਟੈਂਸੀਓਮੀਟਰ ਯੰਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ 20 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਸਾਲ 1986 ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਡਾ. ਜੋਹਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਕੇਵਲ 10 ਤੋਂ 12 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਝੋਨੇ ਦੇ ਰਕਬੇ ਲਈ ਹੀ ਉਪਲੱਬਧ ਹੈ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਹੇਠੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 50 ਫੀਸਦੀ ਰਕਬਾ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਜੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ :

★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਦਲਵੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਰਮਾ, ਸੋਇਆਬੀਨ, ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਕਿਸਾਨ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਕਬਾ ਦਾਲਾਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ, ਰਨਿਅ ਅਤੇ ਤੇਲ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ।

★ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਖੁੱਲੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੰਨਾ, ਕਪਾਹ, ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲਗਾ ਕੇ 20 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਘਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ 6 ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਨਾੜ ਵਿਛਾ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਮੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜਕ ਪਾਈਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਤੋਂ ਖੇਤ ਤੱਕ ਪਲਾਸਟਿਕ ਪਾਈਪਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਨੂੰ ਫਾਰਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

★ ਕਣਕ ਥੱਲੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 1 ਫੀਸਦੀ (35000 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੇ ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ 3 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਤੱਕ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਲ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਗੰਨੇ ਅਤੇ ਕਪਾਹ ਹੇਠਲਾ ਰਕਬਾ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਧੀ ਹੇਠ ਲਿਆ ਕੇ 40-50 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖਾਸ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬੰਜਰ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਬਰਸਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਫਿਲਟਰ ਯੂਨਿਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਡੂੰਘੇ ਬੋਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਟੋਭਿਆਂ ਦੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਆਉ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਪੱਧਰ ਤੇ (ਖੇਤੀ, ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ) ਇਸ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਗਰ ਹੱਲ ਲਭੀਏ।

ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਸਰਵਪੱਖੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬੀਜ ਸੋਧ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਬੀ. ਐਸ. ਸੇਖੋਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਫੋ. 70095-73511)

ਫ਼ਸਲ	ਬਿਮਾਰੀ/ਕੀੜਾ	ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ
ਝੋਨਾ	ਭੁਰੜ ਰੋਗ, ਭੂਰੇ ਪੱਥਿਆਂ ਦਾ ਰੋਗ, ਤਣੇ ਦੁਆਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਝੁਲਸ ਰੋਗ	3 ਗ੍ਰਾਮ ਸਪਰਿੰਟ 75 ਡਬਲਯੂ. ਐਸ. (ਮੈਨਕੋਜ਼ੇਬ + ਕਾਰਬੈਂਡਾਜਿਮ)
ਬਾਸਮਤੀ	ਮੁੱਢਾਂ ਦਾ ਗਾਲਾ (ਝੰਡਾ ਰੋਗ)	ਬੀਜ : 15 ਗ੍ਰਾਮ ਟ੍ਰਾਈਕੋਡਰਮਾ ਐਸਪੈਰੋਲਮ 2% ਡਬਲਯੂ. ਪੀ., ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਸਟ੍ਰੇਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਵੋ। ਪਨੀਰੀ : ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਨੀਰੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ 6 ਘੰਟੇ ਲਈ 15 ਗ੍ਰਾਮ ਟ੍ਰਾਈਕੋਡਰਮਾ ਐਸਪੈਰੋਲਮ 2% ਡਬਲਯੂ. ਪੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਡੁਬੋਣਾ।
	ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ (ਭੁਰੜ ਰੋਗ, ਤਣੇ ਦੁਆਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਝੁਲਸ ਰੋਗ ਆਦਿ)	3 ਗ੍ਰਾਮ ਸਪਰਿੰਟ 75 ਡਬਲਯੂ. ਐਸ. (ਮੈਨਕੋਜ਼ੇਬ + ਕਾਰਬੈਂਡਾਜਿਮ) ਨੂੰ 10 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਵੋ।
ਨਰਮਾ	ਹਰਾ ਤੇਲਾ	5 ਗ੍ਰਾਮ ਇਮਿਡਾਕਲੋਪਰਿਡ 70 ਡਬਲਯੂ. ਐਸ. (ਗਾਰੋ) ਜਾਂ 7 ਗ੍ਰਾਮ ਥਾਇਓਮੀਥਾਕਸਮ 30 ਐਫ. ਐਸ. (ਕਰੂਜ਼ਰ)
ਮੂੰਗਫਲੀ	ਟਿੱਕਾ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਪੱਥਿਆਂ ਦਾ ਰੋਗ, ਬੀਜ ਦਾ ਗਲਣਾ ਅਤੇ ਗਿੱਰੀ ਦਾ ਗਲਣਾ	2 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਨਿਊਨਿਕਸ 20 ਐਫ. ਐਸ. (ਇਮਿਡਾਕਲੋਪਰਿਡ 18.5% + ਹੈਕਸਾਕੋਨਾਜੋਲ 1.5%) ਜਾਂ 1.5 ਗ੍ਰਾਮ ਸੀਡੇਕਸ 2 ਡੀ. ਐਸ. (ਟੈਬੁਕੋਨਾਜੋਲ) ਜਾਂ 5.0 ਗ੍ਰਾਮ ਬੀਰਮ (ਟੈਟਰਾ ਮਿਥਾਇਲ ਥਾਈਯੂਰਮ) ਜਾਂ 3.0 ਗ੍ਰਾਮ ਇੰਡਿਫਿਲ ਐਮ-45 (ਮੈਕੋਜ਼ੇਬ)
	ਚਿੱਟੇ ਸੁੱਢ ਅਤੇ ਸਿਉਂਕ	2 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਨਿਊਨਿਕਸ 20 ਐਫ. ਐਸ. (ਇਮਿਡਾਕਲੋਪਰਿਡ 18.5% + ਹੈਕਸਾਕੋਨਾਜੋਲ 1.5%)
ਜੁਆਰ (ਚਰ੍ਹੀ)	ਸ਼ਾਖ ਦੀ ਮੱਖੀ	10 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਥਾਇਆਮੀਥਾਕਸਮ 30 ਐਫ. ਐਸ. (ਸਲੇਅਰ)
	ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਗਿਆਰੀ	4 ਗ੍ਰਾਮ ਗੰਧਕ ਦਾ ਪੂੜਾ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਮੋ. 94635-71522

ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀਕਰਨ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਆਲਮੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਹੱਲ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ...

ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਸਰਲ ਹੈ

ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਏ.ਐਸ.ਆਰ. ਵਿਧੀ

ਸੁੱਕੇ ਕੱਦੂ ਰਾਹੀਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ
ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਦੇ ਇਸ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੇ ਪੌਦੇ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ, ਸੁੱਕੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਭਾਰੇ ਸੁਹਾਗੇ ਨਾਲ ਘੱਟ ਮਾਰ ਕੇ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਵਿਧੀ ਵਾਂਗ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ ਸੁਹਾਗਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਘੱਟ ਮਾਰੇ, ਖੇਤ ਵਿੱਚ, ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ ਪਨੀਰੀ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਖੇਚਲ, ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਵਿਧੀ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਨੀਰੀ ਲਗਾਉਣਾ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਅਤੇ ਲੇਬਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕਿਸਾਨ ਲਈ ਵੱਡਾ ਬੋਝ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਦੂ ਕਰਕੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਇਹ ਵਿਧੀ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੇਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ, ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ, ਕੀਟਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਉੱਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿਰਫ ਇਹ ਵਿਧੀ ਹੀ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੀਮਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਵਿਧੀ ਦਾ ਸਹੀ ਬਦਲ ਲੱਭਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਾਡੇ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਛੁਪੀ ਭੁੱਖ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖੋਰਾ Micro and Macro Ecosystem ਵਿਚਲੇ ਵਿਗਾੜ ਲਈ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਸੋ ਕੱਦੂ ਰਹਿਤ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਹੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕੱਦੂ ਰਹਿਤ ਝੋਨਾ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਢੰਗ

- ★ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (DSR)
  - ★ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (ASR)
  - ★ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਪਟੜੀਆਂ ਉੱਤੇ
  - ★ ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ
- ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (ASR)**
ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (ASR), ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀਕਰਨ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਬੀਜ ਤੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੇ ਪੌਦੇ ਦੀ, ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ

ਦਾ ਸਫਲ ਢੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਝੋਨਾ ਬਿਜਾਈ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਵੇਗੀ।

ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ

ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਪਨੀਰੀ, ਵੱਟਾਂ ਦੀ ਢਲਾਣ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਟੈਕਨੋਕਰੇਸ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜੋ ਖੋਰਾ, ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਲਈ ਵਧੀਆ ਤਕਨੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਪਨੀਰੀ ਲਗਾਉਣਾ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਅਤੇ ਲੇਬਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕਿਸਾਨ ਲਈ ਬੋਝ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ, ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀਕਰਨ ਹੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਵੇਗਾ -

ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਵਿਧੀ ਹੈ, ਜੋ ਝੋਨੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਰਹੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ, ਭੂ-ਜਲ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਣਾ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾੜ, ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ, ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਭੁੱਖ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਆਦਿ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕੇ ?

ਹਵਾ ਮੁਕਤ, ਨਮੀ ਯੁਕਤ, ਪਾਣੀ ਯੁਕਤ ਅਤੇ ਲੇਬਰ ਮੁਕਤ (ASR) ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ (ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀਕਰਨ) : ਇਹ, ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦਾ, ਇੱਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੇ ਪੌਦੇ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹਵਾ ਮੁਕਤ (Anaerobic) ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (DSR)
ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (DSR), ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਪਨੀਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕੱਦੂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਸਲ ਦੀ, ਬੀਜ ਰਾਹੀਂ ਬਿਜਾਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਿਆਰੀ ਅਤੇ ਮਿਕਦਾਰੀ ਉਪਜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਨੀਰੀ ਰਾਹੀਂ ਬੀਜੀ ਗਈ ਫਸਲ ਤੋਂ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਝੋਨੇ ਲਈ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਅਪਣਾਈ ਗਈ, ਪਰ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ, ਸੂਖਮ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਘੱਟ ਝਾੜ ਕਾਰਨ ਬਣੇ, ਇਸ ਵਿਧੀ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਵਿਧੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਹੇਠੋਂ ਰਕਬਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘੱਟਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

- DSR ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ :**
1. ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਬੀਜ ਤੋਂ ਕਣਕ ਵਾਂਗ ਬੀਜਣਾ।
  2. ਝੋਨੇ ਦੇ ਪੌਦੇ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ।

(ਨਮੀ) ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ASR ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ, ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਫਲ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਲਈ, ਕੁਝ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

- ★ ਕਣਕ ਵਢਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਖੇਤ ਨੂੰ ਪੱਧਰ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ, ਖੇਤ ਪੱਧਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਨਾੜ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਢਾਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਝੋਨਾ ਵਢਾਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਤੁਆਈ (Compres-

ion) ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

- ★ ਬਿਜਾਈ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਰੋਣੀ ਕਰੋ।
- ★ ਵੱਤਰ ਆਉਣ 'ਤੇ ਖੇਤ ਦੀ ਹਵਾ ਮੁਕਤੀ ਲਈ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਛੇ ਵਾਰ, ਭਾਰਾ ਸੁਹਾਗਾ ਮਾਰੋ।
- ★ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਰੋਣੀ ਕਰੋ।
- ★ ਹੁਣ, ਵੱਤਰ ਆਉਣ 'ਤੇ, 8 ਕਿਲੋ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬੀਜ,

ਪੋਣੀ ਇੰਚ ਤੋਂ ਸਵਾ ਇੰਚ ਡੂੰਘਾਈ 'ਤੇ ਡਰਿੱਲ ਕਰੋ।

- ★ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਵਾਰ, ਫਿਰ ਉਹੀ ਸੁਹਾਗਾ ਮਾਰੋ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਝੋਨਾ ਉਗੇਗਾ, ਨਦੀਨ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ (ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹਵਾ ਯੁਕਤ ਵਾਤਾਵਰਨ) ਹੈ।
- ★ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 5ਵੇਂ ਦਿਨ Non-selective Herbicide ਦੀ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ।

ਬਾਕੀ ਸਵਾ 6 'ਤੇ

No. 1
RURAL WEEKLY

Now Think Before Advertising
KHETI DUNIYAN RETAINS LEADERSHIP IN READERSHIP

KHETI DUNIYAN
VOICE OF THE FARMERS

📍 KD COMPLEX, GAUSHALA ROAD, NEAR SHER-E-PUNJAB MARKET, PATIALA-147001 (PB.) INDIA
📞 Mob. 90410-14575
✉ khetiduniyan1983@gmail.com

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਪਤਾਹਿਕ

KHETI DUNIYAN

An Exclusive Agricultural Weekly

ਰਜਿਸਟਰਡ ਆਫਿਸ :
9-ਏ, ਅਜੀਤ ਨਗਰ,
ਪਟਿਆਲਾ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਆਫਿਸ :

ਕੇ.ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ,
ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕੀਟ,
ਪਟਿਆਲਾ-147001

ਫੋਨ : 0175-2214575, ਮੋ.90410-14575
ਈ-ਮੇਲ : khetiduniyan1983@gmail.com

www.khetiduniyan.in

ਸਾਲ 43 ਅੰਕ 19
ਮਿਤੀ 10-05-2025

ਐਡੀਟਰ

ਜਗਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦਫਤਰ

ਪਟਿਆਲਾ
ਫੋਨ : 0175-2214575

ਮੁੰਬਈ
ਦਿੱਲੀ
ਲੁਧਿਆਣਾ
ਬਠਿੰਡਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

ਡਾ. ਡੀ.ਡੀ. ਨਾਰੰਗ
ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
ਡਾ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝੱਤਰਾ
ਡਾ. ਵਰਿੰਦਰ ਲਾਠਰ

ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ

ਏਕਤਾ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ

ਨੋਟ

- ★ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ★ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਭਾਵੇਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੋ।
- ★ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

Editor : JAGPREET SINGH,
Printer, Publisher and Owner of Weekly

'KHETI DUNIYAN' Printed at Varginia Printers,
Shere-e-Punjab Market, Gaushal Road, Patiala-147001 (Pb.)
and published from Kheti Duniyan, House No. 9-A, Ajit Nagar,
Patiala-147001 (Pb.). E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com
Phone No. 0175-2214575, RNI No. PUNPUN00806

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਧ ਰਿਹੈ ਪਾਣੀ ਸੰਕਟ

ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ
ਜਲ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਵਧੀਆਂ
ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ

ਪਾਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦੇ 12 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਨਾਈਟ੍ਰੋਟ ਦੀ ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਚਮੜੀ ਰੋਗ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। 150 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 113 ਬਲਾਕ ਡਾਰਕ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਬਲਾਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਬਲਾਕ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਸੂਬੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ 100 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠੋਂ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸੇ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਲਾਕ ਡਾਰਕ ਜ਼ੋਨ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਲ ਹੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਝੋਨੇ ਹੇਠਲਾ ਰਕਬਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਪਾਣੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਵੀ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੰਕਟ ਬਹੁਤ ਰਿਹਾ। ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਬੰਗਲੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿੱਗਦੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਾ ਬੁੱਢਾ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉੱਥੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਧਰਨੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਨਅਤਾਂ ਵਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਰਸਾਇਣਿਕ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕਈ ਸਨਅਤਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਡੂੰਘੇ ਖੋਰ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲੇ

ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। 22 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪਾਣੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ, ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੀ ਅੱਠਵੇਂ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆ ਗਈ। ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਰਹੀ। ਹਵਾ ਤਾਂ ਪਲੀਤ ਹੋਈ ਹੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਵੀ ਪੀਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਵਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਅਕਸਰ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਲੀਵਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਜਿਵੇਂ ਚਮੜੀ ਰੋਗ, ਗੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਵਰਗੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਹੋਈ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਅਜਿਹੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਯੂਰੇਨੀਅਮ, ਕਲੋਰਾਈਡ, ਆਰਸੈਨਿਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੱਧ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਚਾਲੀ ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਈ ਧਾਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਲੋਡ, ਕੈਡਮੀਅਮ, ਕੋਮੀਅਮ, ਫਲੋਰਾਈਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਲਨਸ਼ੀਲ ਪਦਾਰਥ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕਲੋਰਾਈਡ ਦੀ ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੇ ਦੰਦ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਚਮੜੀ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੱਧ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਲ ਸਵੇਦ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜੇ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਰੀਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਗੰਗਾ ਨਗਰ (ਰਾਜਸਥਾਨ) ਵਿਖੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਲੋਕ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਖੇ 'ਮੈਕਲੋਡਰੀਜ਼' ਵਿਚ ਵੀ ਲੋਕ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਦਵਾਈਆਂ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ

ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਲੱਛਣ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਨਸਾ, ਬਠਿੰਡਾ ਤੇ ਹੋਰ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਪੀਣਯੋਗ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਰ. ਓ. ਸਿਸਟਮ ਵੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਪੀਣਯੋਗ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੋਹਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਤਹਿਸੀਲ ਡੇਰਾਬੱਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਲਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਟੈਂਕਰ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰ ਖਬਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਡੂੰਘਾ ਖੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰ ਖਬਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਡੂੰਘਾ ਖੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰ ਖਬਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਡੂੰਘਾ ਖੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰ ਖਬਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਡੂੰਘਾ ਖੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰ ਖਬਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਡੂੰਘਾ ਖੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰ ਖਬਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਡੂੰਘਾ ਖੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ।

ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਹਨ। ਕੈਮੀਕਲ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਨਾਲ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਤਬਕਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੇਜ਼ਬਾਨੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕਹਿਰ ਢਾਹ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ 2020 ਵਿਚ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਾਫ-ਸੁਥਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਨਿੱਜੀ ਸੁਆਰਥ ਖਾਤਰ ਮਨੁੱਖ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਕਾਰਨ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਦਰਿਆ ਤਕ ਸਾਫ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਦਰਿਆਈ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੇ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਮੀਕਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਫਿਰ ਅਪਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਨਾ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੜ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਵਾਰਥ ਖਾਤਰ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨਾਲ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਖਬਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡਾਲਫਿਨ ਮੱਛੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਦਰਿਆਈ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਹੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਹੀ ਹੱਕ ਸਾਰੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਨੀਤੀ ਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਜਲਦ ਹੀ ਪੂਰਾ ਪੰਜਾਬ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਠੋਸ ਨੀਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਖਿਲਵਾੜ ਰੁਕ ਸਕੇ। ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਤ ਹੀ ਅਸਲੀ ਧਨ ਦੌਲਤ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਲ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਵਧੀਆ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਵੀ ਨਾ ਜਾਗੋ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਾ ਕਢਿਆ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸੰਜੀਵ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ
ਮੋ: 78889-66168

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਹੋਈ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਅਜਿਹੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਯੂਰੇਨੀਅਮ, ਕਲੋਰਾਈਡ, ਆਰਸੈਨਿਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੱਧ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਚਾਲੀ ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਈ ਧਾਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਲੋਡ, ਕੈਡਮੀਅਮ, ਕੋਮੀਅਮ, ਫਲੋਰਾਈਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਲਨਸ਼ੀਲ ਪਦਾਰਥ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਲਈ

ਮੈਟ ਟਾਈਪ ਪਕੀਰੀ

ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਟ ਟਾਈਪ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

1. ਜਿਸ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

4. ਫਰੋਮ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਇਕਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫਰੋਮ ਜਿੰਨਾ ਚੌੜਾ ਲੈਵਲ ਲੈ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਲਵੋ।

5. ਫਰੋਮ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਮਿੱਟੀ ਉੱਪਰ ਇਕਸਾਰ ਫੁਹਾਰੇ ਵਾਲੀ ਪਾਈਪ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਛਿੜਕੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਜਦੋਂ ਫਰੋਮ

ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਸੰਗਰੂਰ (ਖੇਤੀ) (ਮੋ. 88721-75800)

ਹਨ। 8. ਇਕਸਾਰ ਬੀਜ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਰੋਮ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਭੁਰਦੀ ਅਤੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬੀਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਿੱਲਰਦਾ।

9. ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਮੈਟ ਟਾਈਪ ਝੋਨੇ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪੋਲੀਥੀਨ ਸ਼ੀਟ ਵਿਛਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੀਜ ਵੀ ਕੇਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੈਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਇੱਕ ਨਵੀਨ ਖੇਤੀ ਉਪਕਰਣ ਹੈ, ਜੋ ਝੋਨੇ/ਬਾਸਮਤੀ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਮੈਟ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੇਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਇਕਸਾਰ ਮੋਟਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੀਜ ਇਕਸਾਰ ਪੁੰਗਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਾਧਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਮਿੱਟੀ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਬਲੇਡ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡੂੰਘਾਈ ਕੰਟਰੋਲ ਲਈ ਰੋਲ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਕਨਵੇਅਰ ਅਤੇ ਔਗਰ ਰਾਹੀਂ ਛਾਨਣੀ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ

ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛਾਨਣੀ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਰੋੜੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਖਤ ਰੋੜੇ, ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਮਿੱਟੀ ਹੋਪਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਪੋਲੀਥੀਨ ਸ਼ੀਟ ਰੋਲ ਹੋਪਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਰਾਡ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ੀਟ ਨੂੰ ਵਿਛਾ ਕੇ ਮੈਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ

ਲਈ ਮੈਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 10. ਮੈਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਹੌਲੀ ਲਗਾਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਬੀਜ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰੁੜੇ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਾ ਰੁੜੇ। ਪਾਣੀ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਲਗਾਓ ਕਿ ਮੈਟ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਨਾ ਵਗੇ।

11. ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮੈਟ ਬੋਰੀਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਨੀਰੀ ਦਾ ਜੰਮ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

12. ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਦੀ ਤਾਰਬੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਪਨੀਰੀ ਦੇ ਮੈਟ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

13. ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚਲਾ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਪਨੀਰੀ ਸੁੱਕ (ਸੜ) ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰੋਟਾਵੇਟਰ ਫੇਰ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂਕਿ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਰੋੜੇ ਘੱਟ ਹੋਣ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਨੀਰੀ ਵਾਲਾ ਖੇਤ ਲੇਜ਼ਰ ਲੈਵਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

2. ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜੀ ਪੋਲੀਥੀਨ ਦੀ ਸ਼ੀਟ ਵਿਛਾਉਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਰਾਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਸ਼ੀਟ ਵਿੱਚ ਸੁਰਾਖ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸ਼ੀਟ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵਿਛਾਉਣੀ ਹੈ, ਸ਼ੀਟ ਉੱਪਰ ਫਰੋਮ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਰਾਖ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਚੋਕਟੇ ਫਰੋਮ ਉੱਪਰ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਮੇਖਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੁਰਾਖ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

3. ਫਰੋਮ ਸ਼ੀਟ ਉੱਪਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਰੋਮ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚਲੇ ਪਾ ਦਿਓ। ਫਰੋਮ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਲਗਭਗ ਪੈਣਾ ਇੰਚ ਰੱਖੋ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 12 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਰੱਖੋ।

ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਭੁਰ ਕੇ ਨੀਚੇ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

6. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੀਡਰ ਨੂੰ ਫਰੋਮ ਦੀ ਰੇਲਿੰਗ 'ਤੇ ਚਲਾ ਕੇ ਇਕਸਾਰ ਬੀਜ ਖਿਲਾਰ ਦਿਓ। ਬੀਜ ਮੈਟ ਉੱਪਰ ਇਕਸਾਰ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਜਦੋਂ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਮੈਟ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਫਿੰਗਰ ਖਾਲੀ ਨਾ ਚੱਲੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਇੱਕ ਕਿੱਲੇ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 4 ਫਰੋਮ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 10-12 ਕਿੱਲੇ ਤੱਕ ਬੀਜ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

7. ਬੀਜ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇਕਸਾਰ ਛਾਣੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦਿਓ। ਛਾਣ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਰੋੜੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਜੇਕਰ ਰੋੜੀ ਉੱਪਰ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟਰ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀਆਂ ਫਿੰਗਰਾਂ ਟੁੱਟ ਸਕਦੀਆਂ

ਮਿੱਟੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਛਾਨਣੀ ਵਾਲੇ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੀਜ ਬਕਸਾ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਿਣਤੀ ਕੀਤਾ ਬੀਜ ਮੈਟ ਉੱਪਰ ਗਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬੀਜ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਤ ਵੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ 40 ਹਾਸ ਪਾਵਰ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 150 ਏਕੜ ਦੀ ਪਨੀਰੀ

14. ਜਦੋਂ ਪਨੀਰੀ 15 ਦਿਨ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 15 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਯੂਰੀਆ ਪਾ ਕੇ ਕਿੱਲੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਉੱਪਰ ਸਪਰੇਅ ਕਰ ਦਿਓ।

15. ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਫਤੇ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ 'ਤੇ 0.5 ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਦੋ ਸਪਰੇਅ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਪੂਲਰ ਤੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਕਿਸਾਨ

ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ 'ਅਕਲ ਨਾਲ ਵਾਹ ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾ' ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋਹਰੀ ਫਸਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਪੂਲਰ ਤੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਰਾਜ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮੋਹਰੀ ਹੈ। ਪਾਪੂਲਰ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਰਹੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ, ਡਾਕਟਰ ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਵਡਾਲਾ ਬਾਂਗਰ, ਜੋਧਾ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜੋਤਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਆਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਵਾਰ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਿਸਾਨ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਪੂਲਰ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਕੇ

ਦੋ ਫਸਲਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਵਡਾਲਾ ਬਾਂਗਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਾਪੂਲਰ ਵਿੱਚ ਕਮਾਦ ਦੀ ਖੇਤੀ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਪੂਲਰ ਚਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਪਾਪੂਲਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਪੂਲਰ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ 400 ਕੁਇੰਟਲ, ਦੂਜੇ ਸਾਲ 350 ਕੁਇੰਟਲ ਗੰਨੇ ਦਾ ਝਾੜ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਕਣਕ, ਸਰ੍ਹੋਂ ਅਤੇ ਹਲਦੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਖੀਰਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਣਕ ਦਾ ਝਾੜ 50 ਫੀਸਦੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਾਪੂਲਰ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁੱਧ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਵੱਧਦੀ ਹੈ। ਪਾਪੂਲਰ ਦੀ

ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ 20 ਤੋਂ 22 ਫੁੱਟ ਚੌੜਾਈ ਅਤੇ 6 ਫੁੱਟ ਵਕਫੇ ਤੇ ਪਾਪੂਲਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਕੰਬਾਈਨ ਨਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਤੂੜੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰੀਪਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਪਨਿਆੜ ਅਤੇ ਬਟਾਲਾ ਗੰਨਾ ਮਿੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਗੰਨਾ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਆਪਣਾ ਗੰਨਾ ਅਜਨਾਲਾ ਮਿੱਲ, ਬੁੱਟਰ, ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਆਦਿ ਗੰਨਾ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਗੰਨਾ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਰੇਟ

ਤੋਂ ਭਾਅ ਘੱਟ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਾਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਪੂਲਰ ਅਤੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਗੰਨਾ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਰੇਟ 401 ਰੁਪਏ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਗੰਨਾ ਵੇਚਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਂਡ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਗੰਨਾ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਛੋਟੇ ਗੰਨਾ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੰਨੇ ਦਾ ਗੁੜ ਕੱਢ ਕੇ ਵੇਚਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ 'ਚ ਮੋਹਰੀ ਹੋਇਆ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ
ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫਸਰ ਡਾਕਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਦਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਇਹ ਵੱਧ ਕੇ 28 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਤੋਂ ਮੋਹਰੀ ਹੈ। ਸੂਬੇਵਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਉਹਦੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀਆਂ

ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਬਿਨਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਪੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਦਾ ਏ। ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖੇ ਸੋਖੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਜੋ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦਾ ਇਸ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਅੱਲਾ ਲੀਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਅੱਲਾ ਜੋ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਬੇਹਤਰ ਹੈ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅੱਗੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਰਜ਼ੀਆਂ (ਹੁਕਮ) ਮੁਤਾਬਕ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣੀ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁੱਝ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ

ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਲਾ ਕੇ ਕਹੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਇਕ ਵੇਰ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ, ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਧੇ ਪੱਪਰੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਮੁਸਕਲਾਂ ਦਿੱਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ, ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੁੱਖੀ ਨੂੰ ਹਾਲ ਚਾਰ ਪੁੱਛਣਾ ਹੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਸਵਾਰਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਬੀਤਾਣਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਯਕੀਨਨ ਸੱਚ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸਿਰੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਯਕੀਨਨ ਮਰਜ਼ੀਆਂ ਹੋ ਨਿੱਬੜਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝੱਤਰਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ, ਪਿੰਡ ਝੱਤਰੇ, ਤਹਿ. ਜੀਰਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ-152028 ਮੋ: 7814490249

ਟਿੱਡੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਬੇਮਿਸਾਲ ਫਾਇਦੇ ਕਈ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਦੂਰ

★ ਇਸ ਵਿਚ ਕੈਲੋਰੀ ਘੱਟ ਅਤੇ ਫਾਈਬਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਟਿੱਡਾ ਸਰੀਰ 'ਚ ਸ਼ੱਕਰ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ੂਗਰ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਹਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਛਿਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਫੋਟੋਕੈਮੀਕਲ ਸ਼ੂਗਰ ਲੈਵਲ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਕਿਡਨੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਪੱਥਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਐਂਟੀ-ਆਕਸੀਡੈਂਟਸ, ਐਂਟੀ-ਬੈਕਟੀਰੀਅਲ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰੀਰ ਦਾ ਫੀ ਰੈਡੀਕਲਜ਼ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੈਂਸਰ ਸੈੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਜਲਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਵੀ ਅਰਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਖਾਸਕਰ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋਸਟੇਟ ਕੈਂਸਰ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਟਿੱਡਾ, ਲੌਕੀ, ਘੀਆ ਆਦਿ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੱਲ ਟਿੱਡੇ ਦੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਤੇ ਐਂਟੀ-ਆਕਸੀਡੈਂਟ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਹਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਪਾਚਨ ਤੰਤਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ 94 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਡੀਹਾਈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਏ, ਸੀ, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ, ਆਇਰਨ, ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ, ਫਾਈਬਰ, ਓਮੇਗਾ-6 ਫੈਟੀ ਐਸਿਡ, ਕੈਰੋਟੀਨੋਇਡਜ਼, ਐਂਟੀ-ਆਕਸੀਡੈਂਟਸ, ਐਂਟੀ-ਬੈਕਟੀਰੀਅਲ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 94 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੈਲੋਰੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਿੱਡੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸਾਂਗੇ।

★ ਟਿੱਡੇ ਵਿਚ ਫਾਈਬਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਕੈਲੋਰੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਭੁੱਖ ਲੱਥੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਭਾਰ ਕੰਟਰੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਂਟੀ-ਆਕਸੀਡੈਂਟਸ, ਐਂਟੀ-ਬੈਕਟੀਰੀਅਲ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਟਿੱਡਾ ਪਾਚਨ ਤੰਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਡੀਟੋਕਸੀਫਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਟਾਬੋਲਿਜ਼ਮ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗੈਸ, ਐਸੀਡਿਟੀ, ਕਬਜ਼ ਆਦਿ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗਲੋਬੂਲਿਨ ਨਾਮਕ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੂਨ ਵਿਚ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਟਿੱਡੇ ਦਾ ਸੇਵਨ ਮੌਸਮੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਸਫਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦਾ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਕੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਪੱਟੀ ਵਾਂਗ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਬੁਖਾਰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਐਂਟੀ-ਆਕਸੀਡੈਂਟਸ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਟਿੱਡਾ ਵਾਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸੇਵਨ ਨਾਲ ਵਾਲ ਹਾਈਡਰੇਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੋਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਰੁੱਖੇ, ਬੇਜਾਨ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਲ ਸੁੰਦਰ, ਸੰਘਣੇ, ਨਰਮ ਅਤੇ ਖੁਬਸੂਰਤ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਦੇ ਨਾਲ ਟਿੱਡਾ ਚਮੜੀ ਲਈ ਵੀ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੇਸਟ ਬਣਾ ਕੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਦਾਗ, ਧੱਬੇ, ਛਾਈਆਂ, ਝੁਰੜੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਪੋਸ਼ਣ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਨਮੀ ਲੱਥੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਟਿੱਡੇ ਖਾਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ
ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦਰਦ, ਬਦਹਜ਼ਮੀ, ਕੜਵੱਲ, ਡਾਇਰੀਆ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਡਾਕਟਰੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 3 ਦੀ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਏ.ਐਸ.ਆਰ. ਵਿਧੀ
★ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਘੱਟ-ਘੱਟ, ਤਿੰਨ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਲਾਓ।
★ ਨਦੀਨ, ਮੀਂਹ, ਪੈਣ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ 'ਤੇ ਹੀ ਉਗਣਗੇ। ਉਸ ਵਕਤ ਢੁੱਕਵੇਂ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
★ ਅਗਲੇ ਪਾਣੀ, ਮੀਂਹ ਨੂੰ ਖਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ, 10-12 ਦਿਨ ਦੇ ਵਕਫੇ ਬਾਅਦ ਲਗਾਓ।
ASR ਦੇ ਲਾਭ
★ ਘੱਟ ਖਰਚ
★ ਘੱਟ ਖੇਚਲ
★ ਘੱਟ ਪਾਣੀ (Minimum use of water)
★ ਘੱਟ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ
★ ਘੱਟ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ
★ ਘੱਟ ਉਲੀਨਾਸ਼ਕ
★ ਘੱਟ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ (Energy) (ਬਿਜਲੀ, ਡੀਜ਼ਲ)

ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਪਟੜਿਆਂ 'ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਇਸ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਹਲ ਤੋਂ ਹਲ (tyne to tyne) ਦੀ ਦੂਰੀ 4 ਫੁੱਟ (4'x4') ਰੱਖ ਕੇ ਪਟੜੇ (beds) ਬਣਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ (furrow irrigation) ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਰੀਕਾ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਪਰ ਝੋਨੇ ਦੇ ਪੌਦੇ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਵਿਧੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ।

(Minimum Use of Energy)
★ ਘੱਟ ਗੈਸ ਉਤਸਰਜਨ (GHG Emissions)
★ ਘੱਟ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ (ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਮਿੱਟੀ, ਉਪਜ) (Air, Water, Soil and Produce)
★ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ
★ ਉਪਜ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ
★ Maximum protection of agroecology ਅਸਰ
★ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸੰਕੋਚਣੀ ਵਰਤੋਂ।
★ ਕਿਸਾਨੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਮਜ਼ਬੂਤ।
★ ਖੇਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਕਮੀ।
★ ਖਪਤਕਾਰ ਲਈ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਖੁਰਾਕ।
★ ਖੇਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਆਲਮੀ ਤਪਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀ।
★ ਸਿਹਤਯਾਬ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ।

ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀਕਰਨ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਆਲਮੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਹੱਲ ਹੈ। ਆਓ ਸਹੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ। ਜੇਕਰ ਉਕਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਣਮੁੱਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਵਿੱਚ ਸੁਚੱਜਾ ਖਾਦ, ਨਦੀਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਅਤੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ, ਬਠਿੰਡਾ

ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰੀ ਫਸਲ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਇਸ ਦਾ ਝਾੜ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਾਦ, ਨਦੀਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਖਾਦ, ਨਦੀਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਰਮੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

ਸੁਚੱਜਾ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖਾਦ ਪ੍ਰਬੰਧਨ : ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ 30 ਕਿਲੋ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ (65 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ) ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸਾਰੀਆਂ ਗੈਰ ਬੀ ਟੀ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ ਅਤੇ 42 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ (90 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ) ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸਾਰੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ (ਬੀ ਟੀ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਂ ਦੋਨਾਂ) ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਬੀ ਟੀ-2 ਅਤੇ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਬੀ ਟੀ-3 ਲਈ 37 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ (80 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਫਸਲ ਵਿਰਲੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨੂੰ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਪੈਣ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਰਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਣਕ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਾਤਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਨਰਮੇ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦੂਜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਨੂੰ 12 ਕਿਲੋ ਫਾਸਫੋਰਸ (75 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਜਾਂ 27 ਕਿਲੋ ਡੀ ਏ ਪੀ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਥੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਲਈ 27 ਕਿਲੋ ਡੀ ਏ ਪੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 10 ਕਿਲੋ ਘੱਟ ਕਰ ਦੇਵੋ।

ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 20 ਕਿਲੋ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ 10 ਕਿਲੋ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ

ਰੈਪਟਾਹਾਈਡਰੇਟ (2.1%) ਜਾਂ 6.5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਮੋਨੋਹਾਈਡਰੇਟ (33%) ਅਤੇ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਪਾਓ। ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਯੂਰੀਆ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੱਤਾ ਰੰਗ ਚਾਰਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਬੋਰੋਨ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ (0.5 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੋਰੋਨ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ 2% ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਕਾਰਬੋਨੇਟ ਹੋਣ, ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ

ਦੇ ਸਮੇਂ 400 ਗ੍ਰਾਮ ਬੋਰੋਨ (4 ਕਿਲੋ ਬੋਰੈਕਸ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬੋਰੋਨ ਨੂੰ ਅਨਿਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਰੋਨ ਫਸਲ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਖਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਜਿਪਸਮ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਲੂਣੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 25% ਵੱਧ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਝੜਨ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ : ਨਰਮੇ ਵਿੱਚ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਫੁੱਲ ਪੈਣ ਅਤੇ ਟੀਡੇ ਬਣਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਦਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਤੱਤ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੰਗ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਟੀਡੇ ਝੜਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ (13 : 0 : 45) ਦਾ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਡੋਡੀ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਟੀਡੇ ਨਹੀਂ ਝੜਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੀ 2% ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ (ਦੋ ਕਿਲੋ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ

100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਲਓ) ਦੇ ਦੋ ਸਪਰੇਅ ਫੁੱਲ ਡੋਡੀ ਅਤੇ ਟੀਡੇ ਬਣਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੌਰਾਨ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਰਮੇ ਤੇ ਲਾਲੀ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲੀ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 1% ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਦੋ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਰਮੇ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ

ਗੋਡੀ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਜਾਂ ਸੀਲਰ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਵੱਤਰ ਆਉਣ ਤੇ 500 ਮਿ ਲਿ ਹਿਟਵੀਡ ਮੈਕਸ 10 ਐਮ ਈ ਸੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੇ ਘਾਹ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੌੜੇ ਪੱਤੇ ਵਾਲੇ ਮੌਸਮੀ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਸਾਤੀ ਮੌਸਮ

ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ : ਇਟਸਿਟ, ਮਧਾਣਾ, ਮੱਕੜਾ, ਚੁਲਾਈ, ਤਾਂਦਲਾ, ਭੱਖੜਾ ਅਤੇ ਕੰਗੀ ਬੂਟੀ ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਦੀਨ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ 2-3 ਗੋਡੀਆਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਟਿੱਲਰ (ਸੀਲਰ) ਨਾਲ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਫਸਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਪੈਣ ਉਪਰੰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਫੁੱਲ-ਡੋਡੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸਟੋਪ 30 ਈ.ਸੀ. (ਪੈਂਡਮੈਥਾਲਿਨ) 1 ਲੀਟਰ 200 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਜਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੰਮਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ, ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਜਾਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੰਗੇ ਵੱਤਰ 'ਤੇ 1 ਲੀਟਰ ਸਟੋਪ 30 ਈ.ਸੀ. ਨਦੀਨ ਉੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਸਲ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਟੋਪ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੀ ਇਸ ਲਈ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਪੁੱਟ ਦਿਓ। ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਫਲੈਟ ਫੈਨ ਜਾਂ ਫਲੱਡ ਜੈਟ ਨੋਜ਼ਲ ਨਾਲ 200 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਕਸਾਰ ਕਰੋ। ਸਟੋਪ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਗੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 45 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇਕ

ਦੌਰਾਨ, ਗੋਡੀ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਫਾਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 500 ਮਿ.ਲੀ. ਗਰੈਮਕਸੋਨ 24 ਐਸ. ਐਲ. (ਪੈਰਾਕੁਐਟ) ਜਾਂ 900 ਮਿ. ਲੀ. ਸਵੀਪ ਪਾਵਰ 13.5 ਐਸ. ਐਲ. (ਗਲੂਫੋਸੀਨੇਟ ਅਮੋਨੀਅਮ) ਨੂੰ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 6-8 ਹਫਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਦਾ ਕੱਦ 16-18 ਇੰਚ ਹੋਵੇ, ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੁੱਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਦੀਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੈਰ-ਚੋਣਵੇਂ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਹਨ ਅਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਫਸਲ ਉੱਪਰ ਪੈਣ ਤੇ ਫਸਲ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਨੌਜ਼ਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ 6"-8" ਹੀ ਉੱਪਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ : ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਰੇਤਲੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਟੇਲਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਅਕਸਰ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੰਗੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮੂਸਲੀ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਫਸਲ ਦੇ ਚੰਗੇ ਜੰਮ ਲਈ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਭਰਵੀਂ ਰੋਣੀ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬਾਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 4-6 ਸਿੰਚਾਈਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 4-6 ਹਫਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ 2-3 ਹਫਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਬਾਕੀ ਸਫਾ 10 'ਤੇ

ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ

ਅੰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋਹਰੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਖਿਸਕ ਕੇ ਅੱਜ 14ਵੇਂ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੇਤੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਿਸ ਨੇ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖਰੇ ਜਲਵਾਯੂ ਖੇਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ, ਆਬੋ-ਹਵਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤਾਂ ਹਨ। ਕਣਕ ਝੋਨੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੋਜ, ਪਸਾਰ, ਮਿਆਰੀ ਪੈਦਾਵਾਰ, ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ

‘ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਵਾਹਨ’ ਵਜੋਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ, ਖੋਜੀ ਖੇਤੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਅਗਾਊਂ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਰਾਹੀਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ 3523 ਬਹੁਮੰਤਵੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਆਧਾਰਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਕਾਈ ਫਸਲ ਦੇ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ‘ਬੀਜ ਹੱਥ’ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਪਤ ਵਾਲੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਰਗਿਆਂ ਹੇਠ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ-ਪੱਛਮੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਭਾਅ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਰਾਹੀਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਤੇ ਬਾਸਮਤੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਖੰਡ ਮਿਲਾਂ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਬਕਾਇਆ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਅਦਾਇਗੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲੋੜ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੰਜਾਈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ / ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਾਲਾਂ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਭਰਤਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ

ਪੂਰੇ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਰ ਮਾਣਕ
ਮੋ. 90411-13193

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਝੋਨੇ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਉਲਝ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਭੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ‘ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਲੀਮਾਂ ਸਮੇਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ‘ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 70 ਫੀਸਦੀ ਇਲਾਕਾ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਹੇਠੋਂ ਅਨੁਵਾਹ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਲਾਕ ਖਤਰੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਛੂਹ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਕਣਕ ਝੋਨੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਝੋਨੇ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਪੜਾਅਵਾਰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੱਟ ਖਪਤ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਕਾ ਕੱਦੂ ਅਤੇ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਜਾਈ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 30 ਫੀਸਦੀ ਖੇਤੀ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਸਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਹਿਰੀ ਸਿੰਜਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਰਾਨਰੇਗਾ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸੌ ਦਿਨ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਦੋ ਸੌ ਦਿਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ, ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਠੇਕੇ ਉੱਤੇ ਦੇਣ ਅਤੇ ਯਕਮੁਸ਼ਤ

ਕਰਜ਼ਾ ਨਿਬੇੜਾ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕੀ ਹੱਕ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਜ਼ਮੀਨੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਠੇਕੇ ਉੱਤੇ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਿਆਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਫਸਲ ਬੀਮਾ ਫੰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਪਨ ਮਿਲਕਫੈਂਡ ਅਤੇ ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਰਾਹੀਂ ਬੀਮਾ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਉਂ ਖੇਤੀ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਕਾਂਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਦੀ ਥਾਂ ਸਹਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਹੈ। ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਵੇ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਉਪਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਮਸਲੇ ਸਬੰਧੀ 1) ਉਪਾਰ ਸਿਸਟਮ ਲਈ ‘ਸਿੰਗਲ ਵਿੰਡੋ ਸਿਸਟਮ’ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, 2) ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫੀ, 3) ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਨਿਬੇੜੇ ਲਈ ‘ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ’ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ’ ਦੀ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ 4) ਗੈਰ-ਸੰਸਥਾਈ ਉਪਾਰ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਹਨ।

ਘੱਟ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘੱਟ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਕਾਰਨ ਫਸਲੀ ਤਬਾਹੀ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ

ਹੇਠਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਸੋਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਬਦਲਵੇਂ ਕਮਾਊ ਧੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਕਾਫੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਛੋਹੇ ਹਨ। ਮੁਫਤ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ‘ਤੇ ਸੰਵਾਦ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ ਨੇ 3 ਮਾਰਚ 2025 ਵਾਲੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਖਰੜਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਧਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੈਸ਼ਨ ਬੁਲਾ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਰਾਜ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ; ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਹਿਮ, ਖੇਤੀ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਖਰੜੇ ‘ਚ ਜੇ ਕੋਈ ਤਰੁੱਟੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਅਪਕ ਸਹਿਮਤੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਿੱਥੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉੱਥੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ 13 ਨਵੇਂ ਖਾਸ ਕੇਂਦਰ (ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਐਕਸੀਲੈਂਸ) ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੰਗ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਲਈ ਮੰਡੀਕਰਨ ਖੋਜ ਤੇ ਚੌਕਸੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਪੀਏਯੂ ਵਿਖੇ

ਦਾਲਾਂ ਲਈ ਘੱਟ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਮੰਤਵੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪ੍ਰਾਸੈਸਿੰਗ, ਭੰਡਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਵਿਕਰੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਗ੍ਰੇਡਿੰਗ ਅਤੇ ਪੈਕਿੰਗ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਬਹੁ-ਮੰਤਵੀ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਲੂ ਦੇ ਬੀਜ ਦੇ

ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੈਂਪਲ ਲੈਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਵਿਧੀ

ਕੋਸ਼ਾਨੀ, ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ. 86990-07301)

ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੈਂਪਲ ਲੈਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ :
★ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸੈਂਪਲ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਅਸਾਵਧਾਨੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂ ਸੈਂਪਲ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
★ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਂਪਲ ਦੇਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਚ ਦੀ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਉਬਲੇ ਹੋਏ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਉਸ ਬੋਤਲ ਅੰਦਰ ਉਬਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੀ ਸੋਮੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੋਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਟੂਟੀ ਖੋਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੋਤਲ ਅੰਦਰਲਾ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਸੋਮੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬੋਤਲ ਅੰਦਰ ਭਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਬੋਤਲ ਉੱਪਰ ਤੱਕ ਭਰੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਢੱਕਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾ ਕੇ 6 ਘੰਟਿਆਂ ਅੰਦਰ ਲੈਬ ਵਿੱਚ ਸੈਂਪਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੈਬ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੈਂਪਲ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਬੋਤਲ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਖਰਾਬ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਵਿਧੀ
ਖਰਾਬ ਪਾਣੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੋਡੀਅਮ ਹਾਈਪੋਕਲੋਰਾਈਟ ਪਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਓ, ਜਿਸਦੀ ਮਾਤਰਾ 20 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ 1.8 ਮਿਲੀਲੀਟਰ 5% ਵਾਲੀ ਜਾਂ 1 ਮਿਲੀਲੀਟਰ 10% ਵਾਲੀ ਪਾ ਕੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਅੱਧ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਕੀਟਾਨੂੰ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਪੀਓ। ਸੋਡੀਅਮ ਹਾਈਪੋਕਲੋਰਾਈਟ ਦਵਾਈਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ

ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ
ਇਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ 24 ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮੁਨਿਆਦ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਪੈਕਿੰਗ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲਵੋ। ਇਸਦੀ

ਐਕਸਪਾਇਰੀ ਤਾਰੀਖ ਚੈਕ ਕਰ ਲਵੋ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖੋ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 18 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਭੂਮੀ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ 2.4 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ 4 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਆਏ ਸਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਲਈ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਫਸਲੀ ਘਣਤਾ ਵਧ

ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਖਾਦਾਂ ਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ

ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਫਸਲ ਨੂੰ ਖਰਾਬੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸੂਝਵਾਨ ਤੇ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖਰੀਫ ਦੇ ਮੌਸਮ 'ਚ ਤਾਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਵੀ ਗੋਡੀ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਨਦੀਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਅਸਰਦਾਇਕ ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਵੀ ਹੈ। ਨਿਰਵਿਘਨ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਥੱਲੇ ਸਿਉਂਕੇ ਵੀ ਰੰਗੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਤੇ ਬਾਸਮਤੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਥੱਲੇ 32 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੀ ਕਰੀਬ ਰਕਬਾ ਹੈ। ਤਣੇ ਦੇ ਗੰਝੂਏ, ਪੱਤਾ ਲਪੇਟ ਸੁੰਡੀ, ਪਲਾਂਟ ਹਾਪਰਜ਼, ਝੋਨੇ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਕੁਤਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ, ਝੁਲਸ ਰੋਗ (ਬੈਕਟੀਰੀਅਲ ਬਲਾਈਟ), ਭੁਰੜ ਰੋਕ, ਸੀਬ ਬਲਾਈਟ, ਭੂਰੇ ਧੱਬਿਆਂ ਦਾ ਰੋਗ, ਸੀਬ ਰੋਟ, ਫਾਲਸ ਸਮਟ ਅਤੇ ਬੰਟ ਆਦਿ ਆਦਿ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਸਮਤੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਝੰਡਾ ਰੋਗ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਮ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਮਿਕਦਾਰ 'ਚ ਫਸਲ ਵੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਨਾਜ ਹਰ ਸਾਲ ਜਾਇਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੰਡਾਰ 'ਚ ਸੁਸਰੀ, ਖਪਰਾ, ਤੇ ਹੋਰ ਕੀੜੇ ਅਨਾਜ ਦਾ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਬੁੜ ਦਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਹੱਲ ਹੈ।

ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬੜਾ ਰੋਲਾ-ਰੱਪਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਤੇ ਸਹੀ ਮਿਕਦਾਰ 'ਚ ਵਰਤਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਕ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ 20 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਇਕ-ਚੌਥਾਈ ਤੱਕ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧੇਰੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਵਿਕਣ ਤੇ ਵੇਚੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕੀਮੀਆਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਿਕਦਾਰ 'ਚ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਾਦਾਂ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡਾਰ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਾਂ 'ਚ ਰੱਖੇ ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਖੇਤੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹੈ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ ਇਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅੰਸ਼ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪੱਖੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਕੋਲ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਿਆਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੋਵਾਂ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਗਭਗ ਇਹੀ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਪੱਕਣ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਛੱਡਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਦਾਰਥ 'ਚ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਕੋਈ

'ਚ ਅਨਾਜ ਜਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਭਗ 25-30 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਸੇਵਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ। ਕੁਝ ਬਦਅਮਾਨ ਅਨਸਰ ਗੈਰ ਮਿਆਰੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਧਾਰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡੀਲਰਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਪੱਖੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਈ ਖੇਤੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਸੇਵਾ ਮੰਡੀਆਂ 'ਚ ਡੀਲਰਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੇਟੈਂਟ ਦਵਾਈਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਅਸਰਦਾਰ ਹਨ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 8 ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਪਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਫਸਲਾਂ 'ਚ ਵਰਤਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ। ਦਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੜੀ ਲਾਗਤ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਆਈ. ਸੀ. ਏ. ਆਰ. ਵੱਲੋਂ

ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਤਸਦੀਕ ਸ਼ੁਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਵਾਈਆਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਪਈਆਂ, ਜਦਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਖੇਤੀ ਉਪਜ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਫਲ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ) ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਹਿਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭੇੜਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪਾਵੇ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਇੰਸੈਕਟੀਸਾਈਡਜ਼ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਸਾਰੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੀ

ਜ਼ਹਿਰੀਲਪਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਉੱਥੇ ਹੀ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਬਹੁਤ ਕਿਸਾਨ ਦੇਖੋ-ਦੇਖੀ ਬਿਨਾਂ ਲੋੜ ਤੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ, ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕੀਮੀਆਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਿਕਦਾਰ 'ਚ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਾਦਾਂ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡਾਰ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਾਂ 'ਚ ਰੱਖੇ ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਖੇਤੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਕਪਾਹ, ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਟੀਡੇ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ, ਰਸ ਚੂਸਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ, ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ, ਮਿਲੀਬਗ, ਗੁਲਾਬੀ ਸੁੰਡੀ, ਅਮਰੀਕਨ ਸੁੰਡੀ, ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ, ਲੀਫ ਸਪਾਟ, ਪੈਰਾ ਵਿਲਟ ਜਿਹੀਆਂ

ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ 'ਫਿੱਕੀ' ਵਲੋਂ ਟਾਟਾ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੈਰ-ਮਿਆਰੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਲੁੱਪ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨੁਕਸਾਨ?

ਜੇਕਰ ਮਲੁੱਪਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮਲੁੱਪ ਗੋਲ ਫੀਤੇਦਾਰ, ਚਿੱਟੇ ਰਿਬਨ ਵਰਗੇ ਜਾਂ ਪੱਤੇ ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮਲੁੱਪਾਂ ਦੇ ਅੰਡੇ ਵੀ ਅਲੱਗ ਅਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਗੋਹੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਵਿਰੋਜਪੁਰ
ਮੋ. 94637-21182

★ ਚਮੜੀ ਦਾ ਖੁਰਦਰੀ ਅਤੇ ਚਮਕ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ।

★ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਗੋਹਾ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਸੰਗਲ, ਰੱਸੀ, ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਚੱਬਣਾ।
★ ਕੱਟੜੂ/ਵੱਛੜੂ ਜਾਂ ਝੋਟੀਆਂ ਦਾ

ਕਦੇ ਮੋਕ ਲਗ ਜਾਣਾ।
★ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ।
★ ਜਬੜੇ ਥੱਲੇ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ (ਅਡੀਮਾ) ਹੋ ਜਾਣਾ।
★ ਕੱਟੜੂਆਂ/ਵੱਛੜੂਆਂ ਵਿਚ ਮੋਤ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਾ।

ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਲੁੱਪ ਹੋਣਾ ਇਕ ਆਮ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਲੁੱਪ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਹਜ਼ਮ ਹੋਈ ਖੁਰਾਕ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਣਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਵੀ ਦੇ ਦੇਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਲੁੱਪ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖੋਖਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਘਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਵਾਧਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੱਟੀਆਂ ਵੱਛੀਆਂ ਦੇਰ ਨਾਲ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੱਝਾਂ/ਗਾਵਾਂ ਹੋਹੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਂਝਪਣ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਮਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਲੁੱਪਾਂ ਦੀ

ਸੰਖਿਆ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮਲੁੱਪ ਗੋਲ ਫੀਤੇਦਾਰ, ਚਿੱਟੇ ਰਿਬਨ ਵਰਗੇ ਜਾਂ ਪੱਤੇ ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮਲੁੱਪਾਂ ਦੇ ਅੰਡੇ ਵੀ ਅਲੱਗ ਅਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਪਛਾਣ ਗੋਹੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਵਿਚ ਮਲੁੱਪ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਜਾਂ ਲੱਛਣ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ :
★ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗਿੱਭਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਗਣਾ।

ਵਧਣਾ ਫੁੱਲਣਾ ਘੱਟ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਪੇਟ ਫੁੱਲ ਜਾਣਾ।
★ ਠੀਕ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣਾ।
★ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਹੱਡ ਬਾਹਰ ਆਉਣੇ।
★ ਕਦੇ ਕਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਣੀ ਅਤੇ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਮਲੁੱਪਾਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਗੋਹਾ ਆਦਿ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਮਲੁੱਪ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ। ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਤਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਫ ਸੁੱਥਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਰਮ-ਰਹਿਤ/ ਮਲੁੱਪ-ਰਹਿਤ (ਡੀਵਰਮਿੰਗ) ਕਰਨ ਲਈ ਦਵਾਈ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਾਰੀ (ਹਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ) ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਪਸ਼ੂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਲਿਖੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮਲੁੱਪ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ; ਐਲਬੈਂਡਾਜ਼ੋਲ, ਆਈਵਰਮੈਕਟਿਨ, ਮੋਕਸੀਡੈਕਟਿਨ, ਪਿਪਰਾਜ਼ੀਨ, ਐਕਸਫੈਂਡਾਜ਼ੋਲ, ਕਲੋਜ਼ੈਂਟਲ, ਲਿਵਾਮਿਸੋਲ ਆਦਿ। ਇਹਨਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਡੋਜ਼ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਉਮਰ, ਭਾਰ ਅਤੇ ਗੱਥਣ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੋ।

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 7 ਦੀ ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਵਿੱਚ ਸੁਚੱਜਾ ਖਾਦ, ਨਦੀਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਮੌਸਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਸਿੰਚਾਈ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਟੀਡੇ ਵਧੀਆ ਖਿੜਨ। ਫੁੱਲ ਡੋਡੀ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਔੜ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫੁੱਲ ਡੋਡੀ ਝੜ ਜਾਵੇ। ਨਰਮੇ-ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਖੜਨ ਨਾਲ ਵੀ ਫਸਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਨ : ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਿਰੰਤਰ ਸਪਲਾਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨਾਲ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਕਬਾ ਸਿੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨਾਲ ਖਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧੇ ਫਸਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੇੜੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨਰਮੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਰਮੇ ਵਿਚ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡਰਿੱਪਰ ਪਾਈਪਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਤ੍ਹਾ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਚ ਡਰਿੱਪਰ ਪਾਈਪਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉੱਪਰ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਛਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਰਿੱਪਰ ਤੋਂ ਡਰਿੱਪਰ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 75 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਚ ਡਰਿੱਪਰ ਪਾਈਪਾਂ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ 20 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਈਪਾਂ ਦੇ ਡਰਿੱਪਰ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸ ਦਰ 2.2 ਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਤ੍ਹਾ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨਾਲ ਮਈ/ਜੂਨ, ਜੁਲਾਈ, ਅਗਸਤ ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 50, 45, 40 ਅਤੇ 35 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ 7 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਓ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨਾਲ ਮਈ/ਜੂਨ, ਜੁਲਾਈ, ਅਗਸਤ ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 40, 35, 30 ਅਤੇ 25 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ 5 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਓ। ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਨ ਲਈ 100 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨੂੰ 10 ਬਰਾਬਰ ਕਿਸਤਾਂ ਵਿਚ 5-7 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 30-35 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਰਮੇ ਨੂੰ ਔੜ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ : ਕਈ ਵਾਰ ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਨਹਿਰ ਦੀ ਬੰਦੀ ਕਾਰਨ ਨਰਮੇ ਨੂੰ ਔੜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਐਸਪੋਰੇਟੇਕਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਝਾੜ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਔੜ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ 12.5 ਗ੍ਰਾਮ ਸੋਲੀਮਿਲਿਕ ਐਸਿਡ ਨੂੰ 375 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਈਥਾਈਲ ਅਲਕੋਹਲ ਵਿਚ ਘੋਲ ਲਓ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ 125 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਛੜਿਆਂ ਦਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਵੇਰਕਾ, ਐਮ. ਏ. ਪੁਲਿਸ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ

ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਬੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਕਈ ਬੱਚੇ ਬਚਪਨ 'ਚ ਹੀ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦਾ ਸਾਇਆ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉੱਠ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅਨਾਥ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਛੜੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਵਿਆਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਲ ਛੜਿਆਂ ਦਾ ਟੱਬਰ ਕਰਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਛੜੇ ਹਰ ਪਿੰਡ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਛੜੇ ਅਕਸਰ ਮੱਝਾਂ, ਬੱਕਰੀਆਂ ਪਾਲ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਛੜਿਆਂ ਦਾ ਚੌਕਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੋ-ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸੁਆਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਨਾ ਮਿਲਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਘਰ ਛੜਿਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਅੱਗ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਰਾਸਾਂ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ੀ ਪੈਂਦੀ ਇਹ ਮੋਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਜੇ ਨਾਚ ਰਾਸਧਾਰੀਆਂ ਔਰਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਮੂੰਹ 'ਚ ਨੋਟ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ

ਨੱਚਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤੀ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਠੰਡੂ ਰਾਮ ਦਾ ਦਿਹਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੁਣਨਾ। ਅੱਧੀ-ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਦਾਇਆਂ ਵਾਲੀ ਭੱਠੀ 'ਤੇ ਅੱਗ ਸੇਕਣੀ ਤੇ ਹਾਸ-ਠੱਠਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਚਾ ਜਾਂ ਤਾਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਚਰਿੱਤਰ ਪੱਖੋਂ ਛੜੇ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਅਸਲੀਲਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਧੀ-ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ-ਭੈਣ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ 'ਚ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਹਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਜੁਗਲੀ-ਨਿੰਦਿਆ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਮਾਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਪਿੰਡ 'ਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਨਕਾ ਮੇਲ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਮੋਹਰੀ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਕਸਰ ਕੁੜੀਆਂ ਛੜਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਛੜੇ ਜੇਠ ਨੂੰ ਲੱਸੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ,

ਦਿਉਰ ਭਾਵੇਂ ਮੱਝ ਚੁੰਘ ਜੇ।
ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਉਰ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਭਾਬੀ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਤੇ ਲਾਡਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
ਅਕਸਰ ਕੁੜੀਆਂ ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਵਿਆਹ ਮੌਕੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।
ਜਾਂ ਤਾਂ ਛੜਿਓ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਓ, ਨਹੀਂ ਦਾ ਵੜ ਜਾਓ ਖੂਹ ਦੀ ਟਿੰਡ ਵਿਚ ਵੇ,
ਛੜੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੇ।
ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੱਤ ਭਾਈ ਸਾਂ। ਸਾਡੇ ਵੀ ਇਕ ਭਾਈ ਨੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲੰਡਰ ਵੀ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਆਂਢੇ ਸੀਰੇ ਦਾ ਸਲੰਡਰ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਪਾਸੋਂ ਸਲੰਡਰ ਮੰਗਣ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਦਰਤੀ ਮੈਂ ਵੀ ਭਰਾ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੀਰੇ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਸਲੰਡਰ ਮੁੱਕਣ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਮੁਸਕਿਲ ਪੇਸ਼ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਛੜਿਆਂ ਦਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝਦਾ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਢੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵੈਟਨਰੀ ਅਤੇ ਐਨੀਮਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ, ਕੰਢੀ ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਆਂਦੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਵੀਰ, ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਖ ਰਖਾਵੇ ਅਤੇ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਚੂਰਾ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਚਾਟ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਤਲਵਾੜਾ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਥਣਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਬਚਾਅ

ਕੰਢੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿਸਾਨ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਢੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵੈਟਨਰੀ ਅਤੇ ਐਨੀਮਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ, ਕੰਢੀ ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਆਂਦੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਵੀਰ, ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਖ ਰਖਾਵੇ ਅਤੇ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਚੂਰਾ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਚਾਟ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਥਣਾਂ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਕਾਫੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਦੀ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਥਣ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਥੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਥਣ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਾਂਗੇ ਤਾਂ Mastitis ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ਼ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ਼ 2 ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(1) ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼
(2) ਗੁੱਝੀ ਸੋਜ਼
(1) ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼ : ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਥਣਾਂ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੁੱਧ ਦਾ ਰੰਗ, ਛਿੱਪੀਆਂ, ਦੁੱਧ ਖੂਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਕੱਲਾ ਖੂਨ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(2) ਗੁੱਝੀ ਸੋਜ਼ : ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਦੇਖਣ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲੇਵੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਥਣਾਂ, ਲੇਵੇ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਹੀ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਵੀਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੈਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ਼ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਵ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਥਣ ਅਤੇ ਲੇਵਾ ਲਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸੋਜ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਛਿੱਪੀਆਂ, ਦੁੱਧ ਖੂਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਖੂਨ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੇਵੇ ਗਰਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂਆਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੀਟਾਣੂ ਫਾਰਮ ਦੇ ਫਰਸ਼, ਮਲ ਮੂਤਰ, ਦੁੱਧ ਚੁਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇਕਰ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਫਰਸ਼ ਗਿੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਥਣਾਂ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਦੀ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

★ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

★ ਦੁੱਧ ਦੀ ਚੁਆਈ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਮਤਲਬ ਪੂਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਿਰਫ ਅੰਗੂਠਾ ਅਤੇ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਥਣਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

★ ਦੁੱਧ ਦੀ ਚੁਆਈ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਲੇਵੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਲੱਤ, ਲੇਵੇ ਤੇ ਗੋਹਾ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ।

★ ਫਾਰਮ ਦਾ ਫਰਸ਼ ਪੱਧਰਾ ਅਤੇ ਸਾਫ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਥਣਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੁਆਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥਣ ਦੀ ਮੋਰੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 20 ਮਿੰਟਾਂ ਤੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਲੇਵੇ ਦੀ ਸੋਜ਼ ਦੇ ਲੱਛਣ : ਇਹ

ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ; ਲਾਗ ਕਿਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਹੈ।

ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ : ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੇਵੇ ਗਰਮ ਅਤੇ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਤੇ ਦਰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਅਸਰ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਸੋਜ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਛਿੱਪੀਆਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾ ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਲਾਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੇਵਾ ਅਤੇ ਥਣ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ : ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਥਣਾਂ, ਲੇਵੇ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਬਦਲਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼ ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਸੋਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੇਵੇ, ਥਣਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਅਤੇ ਘਣਤਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯਾ ਦੋ ਵਾਰੀ ਦੁੱਧ ਦਾ ਟੈਸਟ ਜੋ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਆਪ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟੈਸਟ

ਬੀ ਟੀ ਬੀ ਕਾਰਡ ਟੈਸਟ : ਇਸ ਟੈਸਟ ਦੇ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੈਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਾਰਡ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਰਸਾਇਣ ਦੇ ਚਾਰ ਪੀਲੇ ਸਰਕਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਖੱਬਾ ਅਗਲਾ, ਖੱਬਾ ਪਿਛਲਾ, ਸੱਜਾ ਅਗਲਾ ਅਤੇ ਸੱਜਾ ਪਿਛਲਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਥਣ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਦਾ ਇੱਕ ਤੁਪਕਾ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪਹਿਚਾਣੇ ਗੋਲੇ ਤੇ ਪਾਉ ਅਤੇ 20-30 ਸੈਕਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਹੇਠ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੋ। ਪੀਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ : ਕੋਈ ਸੋਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੀਲਾ ਹਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ : ਸੋਜ਼ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ : ਗੁੱਝੀ ਸੋਜ਼ ਹੋਣਾ ਸੰਘਣਾ ਹਰਾ ਜਾਂ ਨੀਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ : ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼

ਐਸ ਐਲ ਐਸ ਟੈਸਟ : ਇਸ

ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰੀਜੈਂਟ ਅਤੇ ਚਾਰ ਕੱਪਾਂ ਵਾਲਾ ਪੈਡਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਥਣਾਂ 2-3 ਮਿ. ਲੀ. ਦੁੱਧ ਪੈਡਲ ਦੇ ਕੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਲਵੋ। ਲੱਗਭੱਗ ਉਨ੍ਹੀਂ ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਕੱਪ ਵਿੱਚ ਰੀਜੈਂਟ ਪਾਉ। ਪੈਡਲ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾ ਕੇ ਘੋਲ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉ ਅਤੇ ਨਤੀਜਾ ਹੇਠ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੋ :

1) ਅਗਰ ਘੋਲ ਤਰਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੋਜ਼ ਨਹੀਂ : ਪੈਡਲ ਟੇਡਾ ਕਰਨ ਤੇ ਘੋਲ ਹੇਠ ਪਤਲੀ ਲੇਸ (ਜਾਲਾ ਜਿਹਾ) ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ : ਸੋਜ਼ ਦਾ ਸ਼ੱਕ

2) ਘੋਲ ਸੰਘਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘੁੰਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਗੁੰਦ ਵਰਗੀ ਲੇਸ ਸਾਰੇ ਕੱਪ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ : ਗੁੱਝੀ ਸੋਜ਼ ਹੋਣਾ

3) ਘੁੰਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਘੋਲ ਦਾ ਗੁਲੱਫਾ ਜਿਹਾ (ਲੇਵੀ ਵਰਗਾ) ਬਣ ਕੇ ਕੱਪ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜਾ ਜਿਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ : ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼

ਇਲਾਜ : ਜੇਕਰ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਸੋਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ

ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਲੇਵਾ ਅਤੇ ਥਣ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਐਂਟੀਬਾਇਓਟਿਕ ਦੇ ਟੀਕੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਾਉ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਲਗਾਉ, ਭਾਵ ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦੱਸੇ ਹਨ ਉੰਨੇ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰੋ।

ਬਚਾਉ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ :

1. ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਚੁਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਅਲਗ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ

ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 3% ਫੀਨਾਈਲ ਦੇ ਘੋਲ ਨਾਲ ਕੀਟਾਣੂ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2. ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋ ਲਵੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਤੌਲੀਏ ਨਾਲ ਸੁਕਾ ਲਵੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਧੋ ਲਵੋ ਅਤੇ ਸੁਕਾ ਲਵੋ।

3. ਦੁੱਧ ਦੀ ਚੁਆਈ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰੋ, ਅੰਗੂਠੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰੋ।

4. ਪੂਰੀ ਚੁਆਈ 5-10 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਥਣ ਪੂਰੇ ਖਾਲੀ ਕਰੋ। ਥਣਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਨਾ ਰਹੇ।

5. ਚੁਆਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਆਇਊਡੀਨ ਅਤੇ ਗਲੇਸੇਰੀਨ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਡੋਬਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਥਣਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

6. ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਟੈਸਟ, (ਬੀ ਟੀ ਕਾਰਡ ਟੈਸਟ, ਐਸ ਐਲ ਐਸ ਟੈਸਟ) ਰਾਹੀਂ ਘਰੋਂ ਅਤੇ ਕਿਸੀ ਬਦਲਾਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉ।

7. ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਪਸ਼ੂ ਚੁਆਈ ਤੋਂ 5-10 ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਤਕ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਚੁਆਈ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ teat canal ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਚੁਆਈ ਬਾਅਦ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਟਾਣੂ ਥਣਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

8. ਗੱਭਣ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਖਰੀ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ

ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁੱਧ ਚੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥਣਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿਊਬ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਲੇਵਾ ਅਤੇ ਥਣ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਐਂਟੀਬਾਇਓਟਿਕ ਦੇ ਟੀਕੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਾਉ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਲਗਾਉ, ਭਾਵ ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦੱਸੇ ਹਨ ਉੰਨੇ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰੋ।

9. ਬਿਮਾਰ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦੁੱਧ ਤੰਦਰੁਸਤ ਪਸ਼ੂ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਾਉ।

10. ਬਿਮਾਰ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਥਣ ਬਾਰ ਬਾਰ ਖਾਲੀ ਕਰੋ। ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਕੰਢੀ ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਪਿੰਡ ਭਟੋਲੀ, ਬਲਾਮ ਤਲਵਾੜਾ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਮੋਬਾਇਲ ਤੇ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਬੜੀ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਲਸੀ ਦਾ ਪੌਦਾ ਬੜਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਆਯੁਰਵੈਦ ਵਿੱਚ ਤੁਲਸੀ ਬਹੁਤ ਅਸਰਦਾਇਕ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਲਸੀ ਕਫ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਰ ਹੈ। ਇੰਮਿਨਿਊਟੀ ਬੁਸਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਡਿਟੋਕਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਸ਼ੈਲੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੀ ਹੈ। ਆਯੁਰਵੈਦ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਫ ਸਿਰਧ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੁਲਸੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਪੰਜ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਡਰੋਪਸ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬਜ਼ਾਰ 'ਚ ਵੇਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਤੁਲਸੀ ਨਾਲ ਕਈ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ 'ਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ੈਲੇ ਤੱਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਵਿਸ਼ੈਲਾਪਣ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਗੰਦਗੀ ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਏਗੀ ਉਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਰੋਗ ਠੀਕ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਘਰ 'ਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਡੀਸਨਲ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾ ਕੇ ਵਿਹਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਉਹਨੂੰ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੇ

ਪਵਿੱਤਰ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਫਾਇਦੇ

ਵੈਦ ਬੀ ਕੇ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਡਾਕ. ਜੈ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਤਹਿ. ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ (ਮੋਗਾ) ਮੋ. 98726-10005

ਹਰ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਮੈਡੀਸਨਲ ਪਲਾਂਟ ਤੇ ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਤੁਲਸੀ ਵੀ ਇਕ ਹੈ। ਤੁਲਸੀ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਯਾਮ ਤੁਲਸੀ, ਰਾਮ ਤੁਲਸੀ, ਵਿਸ਼ਣੂ ਤੁਲਸੀ, ਵਨ ਤੁਲਸੀ, ਨਿੰਬੂ ਤੁਲਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਰਾਮ ਤੁਲਸੀ ਅਤੇ ਸਯਾਮ ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਘਰਾਂ 'ਚ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਹਰੇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ, ਰੂੱਖਾਂ 'ਚ ਤੁਲਸੀ 10 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਤੁਲਸੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਪੰਜ ਤੁਲਸੀਆਂ ਦਾ ਅਰਕ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ 'ਚ ਪੰਜ ਤੁਲਸੀ ਡਰੋਪ ਕਹਿ ਕੇ ਕਈ ਰੋਗ, ਠੀਕ ਹੋਣ 'ਚ ਕਾਰਗਰ

ਸਯਾਮ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹਲਕੇ-ਹਲਕੇ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਨ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਤੁਲਸੀਆਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੋ ਤੁਲਸੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਂਟੀ ਐਕਸੀਡੈਂਟ (ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਕੱਢਣਾ) ਐਂਟੀ ਬੈਕਟੀਰੀਅਲ (ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਇਰਲ ਬੁਖਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਐਂਟੀ ਫਲੂ (ਅਲਰਜਿਕ ਜੁਕਾਮ, ਖਾਂਸੀ) ਐਂਟੀਬਾਇਓਟਿਕ (ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਇੰਨਫੈਕਸ਼ਨ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ), ਐਂਟੀ ਇਨਫਲਮੈਨਟਰੀ (ਦਰਦ ਨਾਸ਼ਕ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਨੇ ਗੁਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਈ ਰੋਗ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਚਾਹ 'ਚ ਲੱਗੇ, ਛੋਟੀ ਇਲਾਚੀ, ਅਦਰਕ ਪਾ ਕੇ ਪੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਾਂਸੀ, ਜੁਕਾਮ, ਗੱਲਾ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਜ਼ਾਰ 'ਚ ਤੁਲਸੀ ਦਾ ਰਸ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਮੀਕਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੋਡੀਅਮ ਬੈਂਜ਼ੋਏਟ, ਮਥੈਲ ਪੈਰਾਬੀਨ ਸੋਡੀਅਮ ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਕੈਮੀਕਲ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਭੇੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਜ਼ੀ ਚੀਜ਼ ਵਰਤਣ ਦੇ ਹਾਨੀ ਰਹਿਤ ਫਾਇਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕੈਮੀਕਲ ਪਾ ਕੇ ਕਈ ਸਾਲ ਪ੍ਰੋਡਕਟ ਵਰਤਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਛੇੜਛਾੜ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵਰਤਣ 'ਚ ਭਲਾਈ ਹੈ।

ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਿਰ 'ਚ ਪਈਆਂ ਲੀਖਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੀਆਂ ਜੂਆਂ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

★ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਅਤੇ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ 'ਚ ਰਗੜਕੇ ਗੋਲੀ ਜਿਹੀ ਬਣਾਓ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾੜ੍ਹ ਦੁਖਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੋਲੀ ਜਾੜ੍ਹ ਥੱਲੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦਰਦ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

★ ਇਕ ਚਮਚ ਤੁਲਸੀ ਰਸ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹਲਦੀ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸੇਂਧਾ ਨਮਕ, ਇਕ ਗਲਾਸ ਕੋਸ਼ੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਗਰਾਰੇ ਕਰੋ। ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਰੋਗ, ਗਲਾ ਦੁੱਖਣਾ ਜਾਂ ਟੋਨਸਿਲ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

★ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਬੀਜ 100 ਗ੍ਰਾਮ, ਸਤਾਵਰ 100 ਗ੍ਰਾਮ, ਸਫੈਦ ਮੂਸਲੀ 100 ਗ੍ਰਾਮ, ਕੋਚ ਬੀਜ 100 ਗ੍ਰਾਮ, ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਉਡਰ ਬਣਾਉ ਔਧ ਚਮਚ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਖਾਊ, ਵੀਰਜ ਗਾੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੀਘਰਪਤਨ, ਨਾਮਰਦੀ 'ਚ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

★ ਇਕ ਚਮਚ ਤੁਲਸੀ ਰਸ, ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਅਦਰਕ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ, ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਗਿਲੋ ਸਭ ਨੂੰ ਮੋਟਾ-ਮੋਟਾ ਕੁੱਟਕੇ ਦੋ ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ 'ਚ ਉਬਾਲੋ। ਇਕ ਗਲਾਸ ਰਹਿਣ 'ਤੇ 1 ਚਮਚ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੀ ਲਵੋ। ਇੰਮਿਨਿਊਟੀ ਵਧੇਗੀ, ਖਾਂਸੀ ਜੁਕਾਮ ਕਰਕੇ ਬੁਖਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਇਸ 'ਚ ਅਸਰਦਾਰ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤੁਲਸੀ ਇੰਮਿਨਿਊਟੀ ਵਧਾਉਣ 'ਚ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜੜੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤ ਕੇ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

★ ਤੁਲਸੀ ਦਾ ਤੇਲ ਨੱਕ 'ਚ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਸਿਰ ਦਰਦ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਤੇਲ ਸਿਰ 'ਚ

ਵਧਦੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚੀਏ?

ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਗਰਮ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੋ :

ਕੀ ਕਰੀਏ ★ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ★ ਥੋੜ੍ਹੇ ਢਿੱਲੇ ਅਤੇ ਸੂਤੀ ਕਪੜੇ ਹੀ ਪਾਓ। ★ ਸਿਰ ਨੂੰ ਗਿੱਲੇ ਤੌਲੀਏ / ਟੋਪੀ / ਛੱਤਰੀ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖੋ। ★ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹੋ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਹੀ ਦੁਪਹਿਰੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੋ। ★ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਓ। ★ ਬੁਖਾਰ ਆਉਣ ਤੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਕਰੋ। ★ ਪਾਣੀ, ਲੱਸੀ, ਓ ਆਰ ਐੱਸ ਦਾ ਘੋਲ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲੱਸੀ ਆਦਿ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੇਵਨ ਕਰੋ।	ਕੀ ਨਾ ਕਰੀਏ ★ ਚਾਹ, ਕੋਫੀ ਜਾਂ ਗਰਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰੋ। ★ ਤੰਗ ਜਾਂ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾਓ। ★ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲੋ। ★ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਪੇਟ ਨਾ ਨਿਕਲੋ। ★ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ। ★ ਮਿਰਚ, ਮਸਾਲੇ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰੋ। ★ ਕੂਲਰ ਜਾਂ ਏ ਸੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਕ ਦਮ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਨਾ ਨਿਕਲੋ।

ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਚਾਹ ਮਸਾਲਾ

ਛੋਟੀ ਇਲਾਚੀ 50 ਗ੍ਰਾਮ, ਬੜੀ ਇਲਾਚੀ 5 ਨਗ, ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਪੱਤੇ 25 ਗ੍ਰਾਮ, ਸੁੰਡ 25 ਗ੍ਰਾਮ, ਜੈ ਫਲ 10 ਗ੍ਰਾਮ, ਦਾਲ ਚੀਨੀ 50 ਗ੍ਰਾਮ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ 20 ਗ੍ਰਾਮ, ਲੌਂਗ 20 ਗ੍ਰਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕੜਾਹੀ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹਲਕਾ-ਹਲਕਾ ਫਰਾਈ ਕਰੋ। ਸਭ ਦਾ ਪਾਉਡਰ ਬਣਾਓ। ਹੁਣ ਇਸ 'ਚ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਮਿਸਰੀ

'ਤੇ 10 ਗ੍ਰਾਮ ਮੁਲੱਠੀ ਕੁਟਕੇ ਮਿਲਾ ਲਵੋ। ਇਹ ਚਾਹ ਮਸਾਲਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸਨੂੰ ਰੱਸੋਈ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੋਗੇ। ਚਾਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਵਾਦ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਾਂਸੀ, ਜੁਕਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਹਾਜ਼ਮਾ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਮਿਨਿਊਟੀ ਬੁਸਟਰ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਨੁਸਖਾ ਸਭ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਚਾਹ ਦੇ ਸੁਆਦ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਤੁਲਸੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਵੋ। ਤੁਸੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹੋਗੇ।

ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਆਪ ਮੰਡੀਕਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿਰਕੱਢ ਕਿਸਾਨ : ਸੁਖਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਭਾਂਪਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ 15 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਅਤੇ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ GSC-7 ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵੀ ਲਗਾਈ। ਕਨੋਲਾ ਸਰੋਂ ਦੀ ਕਿਸਮ GSC 7 ਦੀ

ਨਾਲ, ਉਸਨੇ ਸਾਲ 2022 ਵਿਚ ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੱਚੀ ਘਾਣੀ ਕੋਹਲੂ (ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ) ਲਗਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਉਪਜ ਵੇਖਣ ਲਈ FSSAI ਨੰਬਰ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰੋਂ ਦਾ ਤੇਲ 350 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਵੇਚਦਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਨੇ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਫੜੀ ਅਤੇ 'ਕੱਚੀ ਘਾਣੀ ਤੇਲ' ਦੀ ਮੰਗ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਗਈ ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਕਨੋਲਾ ਸਰੋਂ (5000-7000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ) ਖ਼ੀਦਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਕਾਦੀਆਂ, ਬਟਾਲਾ, ਕਾਹਨੂਵਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਰੋਂ, ਨਾਰੀਅਲ, ਅਲਸੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਤੋਂ ਤੇਲ ਕਢਵਾਉਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ (25 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਸਰੋਂ ਅਤੇ 400 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਲੀਟਰ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ) ਦੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਖਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਯੁਕਤ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕੇ. ਵੀ. ਕੇ. ਤੋਂ ਬੱਕਰੀ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਗਾਵਾਂ ਪਾਲਣ

ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੱਝਾਂ, ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਉਸਨੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ (ਤੇਲ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਕਣਕ, ਜੈਵਿਕ ਆਟਾ, ਜੈਵਿਕ ਬਾਸਮਤੀ) ਦੇ ਸਟਿੱਕਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਟਿੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਵਟਸਐਪ ਅਤੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਵਰਗੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧੀ। ਸਾਲ 2023 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਐਫ ਪੀ ਸੀ 'ਕਾਹਨੂਵਾਨ ਫੈਡ ਕਿਸਾਨ ਉਤਪਾਦਕ ਕੰਪਨੀ' ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਐਫ ਪੀ ਸੀ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 200 ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਮਾਰਚ, 2024 ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਖੇਤਰੀ ਕੇਂਦਰੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿਸਾਨ ਮੇਲੇ ਵਿਚ 'ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨ' ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸਤਵਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡੀਨਾ, ਪੀਏਯੂ-ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਮੋਬਾਈਲ 75891-65667

ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ. ਸੁਖਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਪਿੰਡ ਕੋਲੂ ਸੋਹਲ, ਉਮਰ 50 ਸਾਲ) ਨੇ ਤੇਲ-ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗ ਵੱਲ ਇਕ ਸਫਲ ਕਦਮ ਪੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਇਕ ਰਾਹਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ. ਸੁਖਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਲ 1992 ਵਿਚ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ (ਕਾਦੀਆਂ) ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ

। ਸਾਲ 2020 ਵਿਚ, ਉਹ ਕੇ. ਵੀ. ਕੇ. ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ 'ਚ ਆਪਣੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਜ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਧੇ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਹਾੜੀ 2020-21 ਦੌਰਾਨ CFLD ਅਧੀਨ ਕਨੋਲਾ ਸਰੋਂ ਕਿਸਮ

ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਦੇ ਵਧੀਆ ਝਾੜ (8 ਕੁਇੰਟਲ/ਏਕੜ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਲ ਉਸਨੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤੀ ਛੱਡ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਸਨੇ ਜੈਵਿਕ ਕਣਕ, ਜੈਵਿਕ ਬਾਸਮਤੀ, ਕਨੋਲਾ ਸਰੋਂ, ਮੱਕੀ, ਛੋਲੇ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਚਰੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਫਸਲ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ।

ਕੇ. ਵੀ. ਕੇ. ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹੁਨਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਪਨੀਰੀ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ

ਬ੍ਰਿਸ਼ ਭਾਨ ਬੁਜਰਕ
ਮੋ. 98761-01698

ਪਰਦਰਸ਼ੀ ਸ਼ੀਟ 'ਤੇ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਸ਼ੀਟ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਦੱਬ ਦਿਓ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਠੰਢੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੋਲੋਥੀਨ ਸ਼ੀਟ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੀਟ ਦੇ

ਕਿਅਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਪੁੱਪ ਪੈਣ ਨਾਲ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਕਰਕੇ ਵੇਲਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਮੌਸਮ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਸ਼ੀਟ ਚੁੱਕ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕੱਢੂ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਅਗੋਤੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਲਾਸਟਿਕ ਸ਼ੀਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖੀਰ, ਕੱਕੜੀਆਂ ਆਦਿ ਅਮ ਫਸਲ ਨਾਲੋਂ 45 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਚਾਈ ਸਿਸਟਮ
ਖੋਜ ਦੌਰਾਨ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਟੀਡਾ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਕੱਢੂ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਕੱਢੂ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਬਰੀਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਦੇ ਠੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਇਕ ਟੀਮ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਦੇ ਠੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਹਿੰਸਵਾਰੀ ਸਿਰਫ ਡੇਢ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਿਯਮ
ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 25 ਤੋਂ 35 ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਫਸਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਵੇਚਣੀ ਵੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਐਨੀ ਸੌਖੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਐਨੀ ਸੌਖੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸਾਨ ਅਜਿਹਾ ਧੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕ ਹੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਪੈਸੇ ਪੂਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਸਾਰੇ ਘਾਟੇ ਵਧੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹਰ ਕਿਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਘਾਟੇ 'ਚ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਪੈਸੇ ਦੁੱਗਣੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਪਨੀਰੀ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਬਜ਼ਾਰ ਤਿਆਰ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਵੇਲਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬੁਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ, ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਨੀਰੀ, ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੱਢੂ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰ ਵੇਲਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਿਰਚਾਂ, ਕਰੇਲੇ, ਗੋਭੀ, ਪਿਆਜ਼ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਵੇਚਣਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਪਰ ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਸਮ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਧੂ ਝੋਨੇ ਪਨੀਰੀ
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਰਸਤਾਂ ਵਾਲਾ ਮੌਸਮ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅੰਦਰ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨੀਵੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਬਰਸਤਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਕਰ ਕੇ ਫਸਲ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੋਨਾ ਮੁੜ ਤੋਂ ਲਗਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁਟਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬੀਜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਨੀਰੀ ਮੁੱਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨੀਵੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 25 ਤੋਂ 35 ਦਿਨਾਂ

ਦੀ ਇਹ ਪਨੀਰੀ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ੀਰੀ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਹੋ ਗਈ। ਇਕ ਏਕੜ 'ਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ 5 ਕੁਇੰਟਲ ਬੀਜ ਕਿਸਮਾਂ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। 10 ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਜ਼ਮੀਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਆਦਿ 'ਤੇ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਖਰਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਾਜਨ 75 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਲੱਖ ਕੁ ਰੁਪਏ 'ਚ ਇਕ ਏਕੜ 'ਚ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਡੇਢ ਤੋਂ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਵਿਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕੀਮਤ ਵਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦੋ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਹੀ ਵਰੇ-ਨਿਅਰੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪੋਲੋਥੀਨ ਹਾਊਸ
ਖੇਤੀ ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਸ਼ੀਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰਮੀ ਰੁੱਤ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਬੀਜਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੋਲੋਥੀਨ ਹਾਊਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗੋਤੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਪੋਲੋਥੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਬੀਜਣ ਲਈ ਅੱਧਾ ਫੁੱਟ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਦੋ ਫੁੱਟ ਚੌੜੀ ਕਿਅਾਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ 10 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 20 ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਅਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਦੇਸੀ ਖਾਦ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੋਲੋਥੀਨ ਹਾਊਸ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 6 ਐਮ ਐਮ ਦੇ ਸਰੀਏ ਗੋਲ ਮੋੜ ਕੇ ਡੇਢ ਮੀਟਰ ਦੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਲਾ ਕੇ 40 ਮਾਈਕਰੋਨ ਦੀ

ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਯੁੱਧ - ਬਹੁਪੱਖੀ ਰੋਵੇ

ਆਖਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਯੁੱਧ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ' ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 'ਆਪ ਪਾਰਟੀ' ਦੀ ਹਾਰ ਦਾ ਹੀ ਅਸਰ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਕਰ ਆਪਣਾ ਕੋਰੀ ਵਾਇਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਉਪਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁੱਢਲੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੁੜ ਨਸ਼ਾ ਤੱਸਕਰ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।

ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤੋਂ ਚੇਤੰਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ, ਮਾਪੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਰਾਜਸੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਇਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹ ਜੁਮੇਵਾਰੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਦੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹੋਂ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਾਥੀ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਣ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਖਸੀਅਤ ਉਸਾਰੀ ਉੱਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਪੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ, ਵੰਡ ਛਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਵੀ ਉਸੇ ਸੋਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ, ਸੱਤਿਅ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪਿਤਾ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗਲਾਸ, ਬੋਤਲ, ਬਰਫ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਫੜਾਉਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਇੱਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਹਵੇਲੀ ਜਾਂ ਬਾਹਰਲੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਬੈਠ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਹੁਣ ਵਾਂਗ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਧਿਆਪਕ ਉੱਚੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲਾ, ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਬੋਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਵੇਰ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵੇਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ

ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤੋਂ ਚੇਤੰਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ, ਮਾਪੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਰਾਜਸੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਇਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਹ ਜੁਮੇਵਾਰੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਦੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਦਾ ਪਾਠ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਧਿਆਪਕ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਝਿੜਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿਕੰਮਾ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਨਿਕੰਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਬੱਚੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਭੈੜੀ ਸੋਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਵਿਚ ਰੋਕਾਂ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੁਦਾਗਰ ਅਜੇਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੱਚੇ ਤੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਘੱਖ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪਣਿਆਂ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਅਜਕਲ ਮਾਪੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਲ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਗੋਂ ਰੋਜ਼ ਜੇਬ ਖਰਚ ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜੁਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸਮਝਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਵੋ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੋ। ਘਟ ਨੰਬਰ ਆਉਣ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਝਿੜਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਫੋਨ ਨੂੰ ਚਿੱਬੜੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਝਗੜਦੇ ਰਹਿਣਾ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਫੋਨ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਉੱਤੇ ਇਤਨਾ ਰਾਜ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੱਚਾ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਢੁਕਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਸਮਾਗਮ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਸ਼ਰਾਬ ਪਰੋਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਬੱਚੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੋ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਸਤ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜੇਕਰ ਪੀਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਗੇ

ਜਾਂ ਕੋਕ ਤੇ ਜੂਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਪੀਣ ਲਈ ਆਖਣਗੇ। ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਬਲੈਕਮੇਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਪਰਖ ਦੀ ਘੜੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਵਾਰ ਥਿੜਕ ਗਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬੱਚੇ ਵੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਣਗੇ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਆਪਸੀ ਮਿਲਵਰਤਣ, ਨਸ਼ਾ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਕਰਮਾਤੀ ਸਾਥੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਰਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਢਾਈ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਮੁੜ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਲਦਲ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਣੀਆਂ ਕੰਢੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਢਲੀ ਕਿਤਾਬ ਵੇਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਸੂਫੀ, ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਭਗਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਦਗੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਇਕ ਉੱਤਮ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹੋਈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਜੁਆਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਮਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੀ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ

ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਨਰਕ ਭੋਗ ਰਹੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਕੌਮ ਕਿਉਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਕੌਮ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਅਸਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ, ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਗੋਂ ਇਕ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਰਾਜਸੀ ਆਗੂ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਚਿਕੜ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਜੁਮੇਵਾਰ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਨਸ਼ੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਰਥਿਕ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਵੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਆਗੂ ਹੀ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਲਸੇ ਜਲੂਸਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਧੱਕਸਾਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਕਵਾਂ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਨਸ਼ੇ ਵਰਤਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਜਿਤਣ ਲਈ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਖੌਤੀ ਆਗੂ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਉਪਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਨਸ਼ਾ ਲਿਆਉਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵੰਡ ਕਿਸੇ ਤਕੜੀ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਹਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਲੀਡਰੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਲੀਡਰ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਇਕ ਵਿਉਪਾਰ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾ

ਅਤੇ ਸਾਦਗੀ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਖਾਵਾ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੀ ਕਰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਤੋੜਨਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰੋਗੇ ਫਿਰ ਵੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ। ਮਾਇਆ ਨੇ ਲੋਕ ਜਾਂ ਪੁਲੋਕ ਵਿਚ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪਰ ਕੀਤੀ ਨੇਕੀ ਨੇ ਹੀ ਲੋਕ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਬਹੁਤੇ ਆਗੂ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਫਸਰ ਲਗਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਪੂਰੇ ਸਿਖਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਲੋਕ ਚੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਗੂ ਰਾਹੋਂ ਭਟਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਧੰਦੇ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੌਕਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਜੋ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਬਣਾਵੇ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਤੋਂ ਬਚਾਵੇ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਹੁਨਰੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਥੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਸਕਣ। ਢੁਕਵੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਖੋਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ +2 ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਭ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਹੁਤੇ ਹੁਨਰੀ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਕੇ ਇੱਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਮਿਤਿਹਾਨਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਆਗੂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੋਂ ਕਰਨਗੇ। ਜਾਗੋ ਪੰਜਾਬੀਓ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਚਾਵੋ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਹੀ ਹੇਠ ਧਰਤੀ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਬਾਹਰ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਜਿਹੜਾ ਕਦੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸੀ ਅੱਜ ਆਪ ਰਾਹੋਂ ਭਟਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਵੇ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈਏ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਬਚਾਈਏ।

ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲ ਵਧੇਰੀ ਪੈਦਾਵਾਰ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਆਈ. ਸੀ. ਏ. ਆਰ.) ਵੱਲੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਪਹਿਲੀਆਂ ਜੀਨੋਮ-ਸੋਧ ਚੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ - ਡੀ. ਆਰ. ਆਰ. ਸੋਨਾ-100 (ਕਮਲਾ) ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਡੀ. ਐਸ. ਟੀ. ਚੌਲ-1 ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕੀਤਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ 30 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਿਨ ਹੈ। ਜਲਦ ਹੀ,

★ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਜੀਨੋਮ-ਸੋਧ ਵਾਲੀਆਂ ਚੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਉਦਘਾਟਨ ★ ਜੀਨੋਮ ਐਡਿਟਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਿਆ ਭਾਰਤ ★ ਘੱਟ ਲਾਗਤ, ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਤੇ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾਵਾਰ ★ ਇਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ 30 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਵਧੇਗੀ

ਅਤੇ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸ ਨਿਕਾਸੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਤੇਲੰਗਾਨਾ, ਕਰਨਾਟਕ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਕੇਰਲ, ਪੁਡੁਚੇਰੀ, ਬਿਹਾਰ, ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਓਡੀਸ਼ਾ, ਝਾਰਖੰਡ, ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ

(ਬੀ. ਪੀ. ਟੀ.-5204) ਅਤੇ ਐਮ. ਟੀ. ਯੂ.-1010 (ਕਾਟਨਡੋਰਾ ਸੰਨਾਲੂ) ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਤਣਾਅ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ ਅਨੁਕੂਲਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮਾਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੋਕਾ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਨਾਈਟਰੋਜਨ-ਵਰਤੋਂ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੀ. ਆਰ. ਆਰ. ਝੋਨਾ-100 (ਕਮਲਾ) ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 20 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ (130 ਦਿਨ) ਪੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਲਦ ਕਟਾਈ ਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਚੱਕਰ ਜਾਂ ਕਈ ਫ਼ਸਲ ਚੱਕਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਡੀ. ਆਰ. ਆਰ. ਝੋਨਾ-

100 (ਕਮਲਾ) ਦੀ ਘੱਟ ਮਿਆਦ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਿੰਚਾਈਆਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 50 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨਾਲ 45 ਲੱਖ ਟਨ ਵਾਧੂ ਝੋਨੇ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਭਾਰਤ ਉੱਨਤ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਈ. ਸੀ. ਏ. ਆਰ. ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦਰਮਦ ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਲਾਂ ਅਤੇ ਤਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਹਤਰ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਜੀਨੋਮ-ਸੋਧ ਚੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜੈਵ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ, ਜੋ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਦੋਹਰੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਲਈ ਵਿਵਹਾਰਕ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਚੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕਿਸਮਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ 20-30 ਫੀਸਦੀ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋਵੇਗੀ

ਬੰਗਾਲ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚੌਲ ਉਤਪਾਦਕ ਸੂਬਿਆਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ 2 ਵਿਆਪਕ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਉਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚੌਲ ਟਾਈਪ-ਸਾਂਝਾ ਮਹਿਸੂਰੀ

ਸਾਂਝਾ ਮਹਿਸੂਰੀ ਤੋਂ ਕਮਲਾ : ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਜੀਨੋਮ ਤਕਨੀਕ ਜ਼ਰੀਏ ਆਈ. ਸੀ. ਏ. ਆਰ. ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਚੌਲ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ (ਹੈਦਰਾਬਾਦ) ਨੇ ਬਰੀਕ ਦਾਣੇ ਵਾਲੀ ਕਿਸਮ ਸਾਂਝਾ ਮਹਿਸੂਰੀ (ਬੀ. ਪੀ. ਟੀ.-5204) ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਕਿਸਮ ਸਾਂਝਾ ਮਹਿਸੂਰੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ 20 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ 30 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਵੱਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਐਮ. ਟੀ. ਯੂ. ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਪੂਸਾ : ਪੂਸਾ ਡੀ. ਐਸ. ਟੀ. ਰਾਈਸ-1 ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਆਈ. ਸੀ. ਏ. ਆਰ. (ਪੂਸਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ) ਨੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦਾਣਾ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਬਰੀਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਾੜੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਠੀਦ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਕਿਸਮ ਐਮ. ਟੀ. ਯੂ.-1010 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 20 ਫੀਸਦੀ ਵੱਧ ਉਪਜ ਦੇਵੇਗੀ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਹੋਵੇਗੀ 15 ਮਈ ਤੋਂ, 5 ਲੱਖ ਏਕੜ ਹੈ ਟੀਚਾ

* ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 2,53,328.32 ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ ਡੀ.ਐਸ.ਆਰ. ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਬਿਜਾਈ
* ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਰਕਬਾ ਵਧਣ ਦੀ ਉਮੀਦ : ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ

ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਖਤਮ ਹੋਣ ਕੇਂਦਰ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿਸ ਵਾਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ 1 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਲਈ ਤਰੀਕਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਓਧਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ (ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ. ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ) ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 15 ਮਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ 5 ਲੱਖ ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਟੀਚਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਾਰਨ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਵਧਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵੀ ਖਦਸ਼ਾ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ 1 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ. ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੱਦੂ ਰਾਹੀਂ ਲਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਓਧਰ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ 2023 ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ 1.73 ਲੱਖ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਦੋਂਕਿ 2024 ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਕਬਾ ਵੱਧ ਕੇ 2.53 ਲੱਖ ਏਕੜ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਾਰ ਇਹ ਰਕਬਾ ਹੋਰ ਵਧੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ. ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਦਿਖਾਉਣ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਰਾਜੇਵਾਲ

ਇਸ ਵਾਰ ਰਕਬਾ 3 ਲੱਖ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਰਾਹੀਂ ਝੋਨਾ ਬੀਜਣ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ. ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ 3 ਲੱਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 2023 ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ 1.73 ਲੱਖ ਰਕਬਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ 2024 ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 2.53 ਲੱਖ ਏਕੜ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 80,000 ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਵਧਿਆ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਾਲ ਪਿਛਲੇ ਸੀਜ਼ਨ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਰਕਬਾ ਵਧੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ 3 ਲੱਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਨਕਲੀ ਦਵਾਈਆਂ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਨਕਲੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਖਿਲਾਫ ਸਖਤੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਚੇਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਜਾਂ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿਭਾਗ ਕੋਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਡੀਲਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਪੱਕਾ ਬਿੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਦੇ ਸੂਬਾ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨ ਮੁਕੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਰਾਣੀਭੱਟੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਨਕਲੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨਦੀਨ ਮਾਰਨ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮਹਿੰਗੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਸਪਰੇਅ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਪਰੇਅ ਨਕਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਦੀਨ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰੀਵੱਸ ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ. ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਬੀਜੀ ਗਈ ਫ਼ਸਲ ਵਾਹੁਣੀ

ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਝੋਨਾ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਕੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਰਾਣੀਭੱਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਨੋਡਲ ਅਫਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ ਜਾਣ, ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਵੱਲੋਂ ਬੀਜੇ ਗਏ ਰਕਬੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਸਬਸਿਡੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਹੀ

ਸਾਲ 2024 ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਡੀ. ਐਸ. ਆਰ. ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਬੀਜੇ ਝੋਨੇ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਰਕਬਾ (ਏਕੜ)	
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	18049.08
ਬਰਨਾਲਾ	5379.89
ਬਠਿੰਡਾ	12786.05
ਫਰੀਦਕੋਟ	4330.1
ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	662.67
ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	78557.75
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	18452.35
ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	4526.66
ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ	500.5
ਜਲੰਧਰ	1672.91
ਕਪੂਰਥਲਾ	770.96
ਲੁਧਿਆਣਾ	3928.12
ਮਾਠੇਰਕੋਟਲਾ	481.08
ਮਾਨਸਾ	4495.49
ਮੋਗਾ	2183.13
ਪਠਾਨਕੋਟ	627.91
ਪਟਿਆਲਾ	6267.08
ਰੋਪੜ	232.28
ਸੰਗਰੂਰ	4536.09
ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ	914.41
ਐਸ. ਬੀ. ਐਸ. ਨਗਰ	808.21
ਮੁਕਤਸਰ	79720.03
ਤਰਨਤਾਰਨ	3445.57
ਕੁੱਲ	253328.32

ਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸਪਰੇਅ ਲਈ ਪੱਲਿਓਂ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਨਾਲ ਖੋੜੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਿਆਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਫਰ
ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਵਾਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ

ਸਿਰਫ **100/-** ਰੁਪਏ

KHETI DUNIYAN
TID - 62763351

ਚੰਦੇ ਭਰਨ ਲਈ QR ਕੋਡ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਵੱਲੋਂ

ਕਿਸਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡੀਲਰ/ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਲਈ

ਚੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੂਟ

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਦੇ

ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ **500/-** ਰੁਪਏ

ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ **750/-** ਰੁਪਏ

ਇੱਕ/ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵਿਸ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਕੇ. ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੁਰੂਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕਿਟ, ਪਟਿਆਲਾ-147001

ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ : ਮੋ. 90410-14575

Website : www.khetiduniyan.in

E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com

ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਤੇ ਵੱਧ ਕਮਾਈ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1984 ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 53 ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ 117 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਸੈਂਟਰਲ ਗਰਊਂਡ ਵਾਟਰ ਬੋਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ 20 ਤੋਂ 25 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 1965-66 ਅਤੇ 2023-24 ਦਰਮਿਆਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਹੇਠਲਾ ਰਕਬਾ 2.93 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 31.79 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 0.26 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 15.40 ਲੱਖ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੁਆਰਾ 2010 ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ 2020 ਵਿੱਚ ਤਰ-ਵੱਤਰ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਵੱਜੋਂ ਸੁਧਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਜੂਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਪਰਮਲ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਬਾਸਮਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ 1500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ

ਘੱਟ ਰਹੇ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਫਾਇਦੇ

ਲਗਭਗ 20-25% ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵੀ ਬੱਚਤ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਬਰ ਦੀ ਘੱਟ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲਗਭਗ

ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬੀਜ ਦੀ ਲੋੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲਾਗਤ ਵੱਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤੀ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਹੱਥੀ ਲਵਾਈ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ (ਰੁਪਏ/ਏਕੜ)		
ਵੇਰਵਾ	ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ	ਹੱਥੀ ਲਵਾਈ
ਝੋਨੇ ਦਾ ਝਾੜ (ਕੁਇੰਟਲ)	29	30
ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ	67280	69600
ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਲਾਗਤਾਂ		
1. ਬੀਜ ਤੇ ਬੀਜ ਦੀ ਸੋਧ	514	474
2. ਖਾਦਾਂ ਤੇ ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ	6913	6413
3. ਸਿੰਚਾਈਆਂ	4157	5716
4. ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਖਰਚਾ	5625	8437.5
5. ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ	3225	4515
6. ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ	2000	2000
7. ਮੰਡੀਕਰਨ ਤੇ ਹੋਰ ਖਰਚੇ	815	889
ਕੁੱਲ ਲਾਗਤਾਂ	23249	28445
ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ	44031	41155

33% ਲੇਬਰ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਬੀਜੇ ਝੋਨੇ 'ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਕਰਮਣ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲ ਲਾਏ ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਗਈ ਕਣਕ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦਾ ਵਾਧਾ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੱਥੀ ਲਵਾਏ ਝੋਨੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਝਾੜ

ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਨਸੂਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਤੇ ਸੋਸ਼ਿਆਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ. 81460-96600)

ਆਓ ਐਜ਼ੋਸਪੀਰਿਲਮ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਵਧਾਈਏ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੁਆਰਾ ਐਜ਼ੋਸਪੀਰਿਲਮ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਐਜ਼ੋਸਪੀਰਿਲਮ, ਖੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚਲੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ, 500 ਗ੍ਰਾਮ ਚਾਰਕੋਲ ਆਧਾਰਿਤ ਐਜ਼ੋਸਪੀਰਿਲਮ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਨੂੰ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਓ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ (ਇੱਕ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬੀਜਣ ਲਈ) ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਘੱਟ-ਘੱਟ 45 ਮਿੰਟ ਲਈ ਡੁਬੋ ਕੇ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰੋ। ਇਹ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਬੀਜ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਗੇਟ ਨੰਬਰ 1, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੀਵਾਣੂ ਖਾਦ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਕਿਸਾਨ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਾਊਂ ਮੰਗ 'ਤੇ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ : ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ (hodmb@pau.edu) ਨੂੰ ਈ-ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਜਾਂ 94176-02272 ਜਾਂ 0161-2401960 ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ 330 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰਕੇ।

ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਯਾਸ ਅਤੇ ਜੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ. 86990-07301)

